

ŠVIESA

BALANDIS-GEGUŽĖ-BIRŽELIS, 1952

TURINYS

“Sveikatos šaltinis”	34.
Pasaulio kilmės aiškinimas A. Tarvydas.	35
Mano šilelis. Eilėraštis. R. Baranikas.	36
Karolis Petrikas —Bebaimis kovotojas. V. Barevičius.	37
Kankinių veidai. Eilėraštis. R. Baranikas.	38
Samuel J. Clemens (Mark Twain). Kazys Steponavičius	39
Keli bruožai apie Nikolajų Gogolį. Rojus Mizara.	41
Tėvynė taiką saugo. Eil. Vilija Šulcaitė.	43
Bruožai apie tapybos meną. K. Stanislovaitienė.	44
Dekadantinis kūrinys “Žemė”. Dr. Petrika.	49
Gražuolė idėja. Eil. Jonas Vasilis.	53
Menas ir mūsų gyvenimas. Jonas Vasilis.	54
Baranauskas ir jo “Anykščių šilelis”. A. Venclova.	58
Kalbos dėstymo gerinimas Lietuvoje.	63
Oi, saulute. Eil. I. Vienužis.	64

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiunas.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

“Sveikatos Šaltinis”

Tokiu pavadinimu pasirodė vėliausia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos išleista knyga. Tai Dr. J. J. Kaškiaučiaus raštų rinkinys. Knygos pavadinimas pilnai atitinka knygos turiniui. Tai bus visiems Draugijos nariams ir tiems lietuviams, kurie šią knygą įsigys ir jos patarimais pasinaudos, neišsemiamas sveikatos šaltinis.

“Sveikatos Šaltinis” yra didžiulė knyga, net iš 352 puslapių ir dvidešimt keturių skyrių. Joje skaitytojas ras informacijų bei patarimų beveik visais sveikatingumo reikalais. Pažangioji Amerikos lietuvių visuomenė puikiai pažįsta Dr. Kaškiaučių. Ne šimtai, bet tūkstančiai savo gyvenime yra pasinaudoję jo išmintingais patarimais, kaip sveikam būti, kaip daugelio ligų bei nelaimių išvengti, ir, pagaliau, kaip ir ką daryti susirgus arba susižeidus. Štai dabar šimtai tų pamokinių ir patarimų vienoje gražioje didelėje knygoje.

Knygos turinys pagal skyrius:

- I. Pirmoji—greitoji pagalba.
- II. Mūsų mityba ir maistas.
- III. Vitaminai ir jų vaidmuo mūsų sveikatai.

- IV. Mūsų viduriai.
- V. Mūsų kraujas ir kraujotaka.
- VI. Mūsų oda ir jos ligos.
- VII. Mūsų širdis.
- VIII. Nervai ir nervingumas.
- IX. Mūsų akys.
- X. Gyvenimo persivertimas.
- XI. Senatvė ir jos problemos.
- XII. Rūkymas ir jo pasėkos.
- XIII. Alkoholis ir alkoholikai.
- XIV. Ausų ligos.
- XV. Alergijos.
- XVI. Slogos ir kova su jomis.
- XVII. Tonsiliai ir jų vaidmuo.
- XVIII. Artritas—reumatizmas.
- XIX. Vėžys.
- XX. Venerinės ligos.
- XX. Moterų sveikata.
- XXII. Vyriškos lyties problemos.
- XXIII. Mūsų plaukai.
- XXIV. Įvairiais sveikatingumo reikalais.

Šią nepavaduojamą knygą gavo arba gaus kiekvienas Draugijos narys gerame stovyje. Tad, kurie tebesate nepasimokėję duoklių, pasiskubinkite pasimokėti. Pasiimkite “Sveikatos Šaltinį” ir juomi naudokitės savo sveikatos apgynimui ir pataisymui.

L. L. D. Centralinis Komitetas.

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiūnas. Atsakomingasis redaktorius: A. Bimba.

No. 2

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1952

Metai XVIV

Pasaulio kilmės aiškinimas

A. TARVYDAS

Religija skelbia, kad pasaulį sukūręs dievas, kad jį sukūręs iš nieko, per šešias dienas su visais augalais ir gyvuliais, o septintą dieną ilsėjęsis. Pagal religijos pasakojimus išeina, kad palyginti ne taip seniai — prieš kelis tūkstančius metų — buvusi pasaulio pradžia ir ryšium su tuo ateisianti ir jo pabaiga. Šie pasakojimai neturi nieko bendro su tikrove, yra prasimanymas, skirtas žmonėms klaidinti, apgauti.

Mokslas visiškai sugriovė nemokšiškus tikybininkų išgalvojimus apie tai, kad žemė tariamai esanti visatos centras. Mokslas nustatė tikrąją žemės padėtį visatoje. Mūsų žemė, verčiama Saulės traukos, panašiais į apskritimą takais skrieja apie Saulę. Pati Saulė yra ne kas kita, kaip viena iš bilijonų žvaigždžių, ir tik savo artumo dėka ji mums atrodo didesnė už kitas žvaigždes. Saulė drauge su visomis planetomis ir jų palydovais, kurie vadinami mėnuliais, sudaro vadinamąją Saulės sistemą. Saulės sistemoje blaškosi daugybė palydų dulkių bei smulkių kietos medžiagos gabaliukų, kurie, patekę į žemės atmosferą — į storą oro sluoksnį, kurs gaubia žemę, įsiliepsnoja ir mums sukelia "krantinčių žvaigždžių" įspūdį. Tai yra meteorai.

Visatoje yra begalybė tokių sistemų, kaip

mūsų Saulės sistema. Visa žvaigždžių sistema, kuriai priklauso mūsų Saulė su žeme ir aplinkinėmis žvaigždėmis, vadinama Paukščių Taku. Paukščių Takas graikiškai vadinamas "galak sijais," ir todėl yra sutarta visą mūsų žvaigždžių sistemą vadinti Galaktikos vardu. Iš viso Galaktikoje pagal naujausius tarybinių astronomų duomenis yra apie 150 bilijonų įvairaus didumo žvaigždžių. Iš tolo žiūrint, Galaktika mums atrodytų kaip koks plonas šviečias lėšio pavidalo debesėlis. Daugybę kitų tokių debesėlių astronomai turi progos stebėti galingais teleskopais: tai yra kitos sistemos, tolygios mūsų Galaktikai. Jų taip pat yra milijonai, ir iš jų susidaro dar didesnė sistema — Metagalaktika. Apžvelgdami tolimus dangaus kūnus teleskopais, pastebime, kad tarp jų yra milžiniški atstumai. Norint susivokti atstumuose tarp dangaus kūnų, šiems atstumams matuoti imamas šviesos greitis (jis siekia 300,000 kilometrų per sekundę). Nuo mėnulio šviesos spindulys mus pasiekia greičiau kaip per pusantros sekundės, nuo Saulės — per aštuonias su viršum minutes. Nuo artimiausios kitos žvaigždės šviesa mus pasiekia tik per ketverius su viršum metų. Nuo Galaktikos vidurio iki mūsų žemės šviesa eina apie 30,000 metų, o nuo vienos

Galaktikos į kitą — kelis šimtus tūkstančių ir net milijonus metų.

Astronomai, surasdami vis naujas ir naujas žvaigždes ir planetas, toli pralenkiančias didumu mūsų Žemę, surasdami vis naujus žvaigždynus, nepaliko akmens ant akmens iš biblijinių pasakų, kad, esą, mūsų Žemei ir Saulei priklausanči centrinė vieta visatoje, kad dievas pasirinkęs Žemę savo valiai apreikšti.

Tarybin. mokslininkai išaiškino Žemės kilmę, moksliskai ją pagrindė. Įžymus tarybinis mokslininkas, akademikas O. Smitas išaiškino, jog Žemė kilo iš dulkinės medžiagos debesų, kurių daug yra Galaktikoje. Saulė, — veikdama savo trauka, — atplėšė dalį dulkinių debesų, iš kurių susiformavo paskui atskiros planetos, jų tarpe ir mūsų Žemė.

Pirminė Žemė, susidariusi iš kietų dalelių, buvo šalta ir besivystydama nebuvo ugninė, skysta. Tik Žemei susiformavus į rutulį, prasi-dėjo jos radioaktyvinis išsilimas, kurio dėka susidarė Žemės pluta. Pakankamai įkaitus Žemės gelmėms, gelmių medžiagos tapo elastinės. Sunkūs luitai ėmė nusėsti, o lengvosios medžiagos iškilo į paviršių. Šis Žemės gelmių gyvenimas pasireiškia paviršiuje Žemės plutos iškilimais ir nusėdimais, Žemės drebėjimais ir kalnų susidarymu.

Žemės plutos raukšlėjimos metu smarkiai veikdavo vulkanai, pro kurių kraterius ir plyšius išsiliedavo galingi sriautai lavos, iš kurių susidarė išlietinės uolienos, o vandeny-nuose kaupėsi įvairios nuosėdinės uolienos.

Nuolat kilo sausumos ir vandenų pasiskirstymas: sausumai dumbant, jūrų vandenys už-liedavo didžiulius plotus, o sausumai kylant, vandenys pasitraukdavo.

Spėjama, kad klimato būta sauso ir karšto, todėl tuometiniuose žemynuose buvo plačiai į-sivyravusios dykumos. Nyki atrodė mūsų žemė, nes tuomet dar nebuvo jokios gyvybės. Gyvybė atsirado tuomet, kai susidarė jai atsi-rasti tinkamos sąlygos.

Kaip matome, mokslas pilnutinai sugriauna religines pasakas apie Žemės kilmę ir nenu-ginčijamai įrodo, kad ne dievas sukūrė Žemę, o ji atsirado iš materijos, neturinčios nei pra-džios, nei galo, iš amžinai besikeičiančios ir judančios materijos.

Viskas pasaulyje yra materija, nėra pasau-

lyje, visatoje tikybininkų išgalvotų žmogui nepažinių "dvasių" ir pan.

Nė viena materijos dalelė negali iš nieko atsirasti, kaip lygiai negali ir išnykti. Vadinasi, materija yra amžina: ji neturi nei pra-džios, nei galo. Amžinai judėdama, materija gali keisti tik savo formas.

Tad visai teisus buvo senovės graikų išmin-čius Heraklitas (544—484 m. m. prieš mūsų erą), kuris tvirtino, kad "Pasaulis yra vienin-gas iš visko, nesukurtas niekieno iš dievų ir niekieno iš žmonių, o buvo, yra ir bus amži-nai gyva ugnis, dėsningai įsiliepsnojanti ir dėsningai gęstanti."

Heraklitas laikėsi materialistinės pasaulė-žiūros. "Materialistinė pasaulėžiūra, — sako Engelsas, — reiškia gamtą tiesiog suprasti tokią, kokia ji yra, be jokių pašalinių priedų." Visi tikybininkų išgalvojimai apie pasaulio sutvėrimą neišlaiko jokios kritikos.

Išgalvotomis pasakomis apie greitą pasaulio pabaigą reakcionieriai nori suklaidinti darbo žmones. Skelbdami prasimanymus apie "die-višką" pasaulio kilmę, reakcionieriai stengiasi įteigti žmonėms nepasitikėjimą savo jėgomis, netikėjimą mokslu ir kovos už geresnį gyve-nimą sėkmingumu. Su tokiomis reakcingomis pažiūromis reikia kovoti, nes jos trukdo ženg-ti pirmyn. Tik mokslinės žinios padeda mums pajungti gamtos jėgas naujos visuomenės sta-tybai, žmogaus gerovei ir laimei.

Mano šilelis

Baranauskas tave apdainavo
Ir ką aš pridėti galiu?
Tik pušaitės jaunos ten kelios
Sodintos mano rankų.
Joms dainuosiu.

Sausoje kalvoje tunojot,
Smėlyje gimtų Anykščių.
Kokio aukščio dabar jūs, pušaitės?
Ar užtenka drėgmės jums lašų?

O gal su šaknimis išrautos?
Gal kitokie buvo lašai?
Jei prie jūsų krito nacių aukos
Ir sustojo širdys umai —
Ar paguosyt? . . .

R. BARANIKAS

KAR. PETRIKAS---BEBAIMIS KOVOTOJAS

V. BAREVIČIUS

Daug ryžtingų kovotojų dėl liaudies reikalo, dėl jos išsivadavimo iš išnaudotojų jungo išugdė Lietuvos liaudis. Jų tarpe nemaža draugų, kurių šviesus gyvenimas ir bebaimė kova tapo pasiaukojimo liaudžiai pavyzdžiu. Toks yra Karolis Petrikas, ištikimas lietuvių tautos sūnus, nuoseklus revoliucionierius, visą savo sąmoningą gyvenimą, visas savo jėgas, pagaliau savo gyvybę paaukojęs tauriausiam tikslui — kovai dėl liaudies laimės, dėl jos šviesios ateities.

Karolis Petrikas gimė 1906 metais gegužės 5 d. Marijampolės apskr. Dobrovnykų kaime. Anksti Petrikas pradėjo savarankiškai gyventi. Kiek pasimokęs gimnazijoje, jis 1922 metais stoja dirbti į paštą. Matydamas darbo žmonių išnaudojimą, jis pradeda suprasti buržuazinės santvarkos neteisingumą, ima aktyviai dalyvauti darbininkų judėjime, susipažįsta su marksizmo mokslu. Tokiems tarnautojams, žinoma, nebuvo vietos buržuaziniame aparate. 1926 metais K. Petrikas kaip "antivalstybinis elementas" iš pašto pašalinamas. Netekęs tarnybos, jis verčiasi atsitiktiniais darbais, kurį laiką dirba kaip juodadarbis statybose ir vis daugiau įsitraukia į visuomeninį-politinį darbą darbininkų tarpe.

Netrukus jis atsiduria Vilkiyoje. Legalių darbininkiškių organizacijų čia tuomet nebuvo. K. Petrikas pradeda organizuoti jaunimą ir 1926 metais sausio mėn. Vilkiyoje suimamas. Kaltinamas revoliucine veikla, jis ištremiamas į Marijampolės apskritį, kur jis tęsia revoliucinį darbą. 1926 jis Marijampolėje dalyvauja įkuriant prie profsąjungos (darbo unijos) darbininkų jaunimo sekciją. Toje profsąjungoje tuomet buvo apie 800 darbininkų. Karolis išrenkamas valdybos nariu. Profsąjungoje K. Petrikas nuosekliai vykdo partijos liniją ir griežtai kovoja prieš skaldytojiškus socialdemokratų veiksmus. Jo veiklos dėka profsąjungoje įsitvirtina komunistų įtaka. Tais pat metais jis čia sukuria legalią darbininkų jaunimo organizaciją, pavadintą "Spindulys."

Jos pirmininku išrenkamas K. Petrikas. Greita to jis dirba kaip bedarbių komiteto narys. Jau tuo metu Karolis apsisprendė kaip sąmoningas kovotojas. Marijampolėje jis dirba iki 1926 metų fašistų perversmo. Fašistai sudaužė visas darbininkų organizacijas; jie taip pat sutriuškino ir Marijampolėje veikusią profsąjungą, o K. Petriką suėmė. 1926 m. gruodžio mėn. jis ištremiamas į Varnių koncentracijos stovyklą, kur išbuvo apie 4 su puse metų.

Koncentracijos stovykloje, 1927 m. antroje pusėje, K. Petrikas suimtųjų revoliucionierių tarpe įgyja didelį autoritetą. Jis daug mokosi, studijuoja marksizmą, aktyviai pasireiškia švenčiant stovykloje revoliucines šventes. K. Petrikas išrenkamas revoliucinių politinių kalinių kolektyvo komiteto nariu.

1927 metais partija paveda K. Petrikui itin atsakingą uždavinį. Koncentracijos stovykloje ėmė reikštis dezorganizatoriai. Centro Komiteto nutarimu K. Petrikas įtraukiamas į trejetą partinei kuopelei reorganizuoti ir pikčiausiems opozicionieriams pašalinti. Ryžtingas ir nuoseklus, K. Petrika gerai atlieka jam pavestą uždavinį. Stovykloje išryškėja būdingi Karolio bruožai: reiklumus sau ir kitiems, griežtumas vykdant bet kurį uždavinį, konspiratyvumas. Nenuostabu tad, kad K. Petrikas buvo draugų mylimas ir gerbiamas ir kiekviename kolektyve turėjo didelį ir pelnytą autoritetą.

Iš stovyklos K. Petrikas paleidžiamas tik 1931 metais. Jis atvyksta į Marijampolę ir vėl, siaučiant fašistų terorui, pasineria į revoliucinį darbą. Karolis — jau prityręs organizatorius, mokąs dirbti masinį darbą darbininkų tarpe. Netrukus jis dalyvauja organizuojant masinį streiką Marijampolės cukraus fabriko statyboje. Streike dalyvauja daugiau kaip 600 darbininkų. Plačiai suprasdamas revoliucinių išstojimų reikšmę ir uždavinius, K. Petrikas per streiko komiteto pasitarimus politiškai grūdina darbininkus, iš sąmoningesnių darbininkų tarpo parenka kandidatus į par-

tiją. Ryšium su streiku, K. Petrikas 1931 m. lapkričio mėn. vėl suimamas ir 3 mėnesius laikomas kalėjime. Po to visam laikui ištremiamas į Raseinių apskritį (Želmių kaimą), kur buvo policijos priežiūroje. Tačiau ir tokiomis sąlygomis Karolis sugebėjo skleisti partijos įtaką, politiškai šviesdamas kaimo varguomenę, aiškindamas valstiečiams, kas yra jų tikrieji priešai. Ištrėmimo, kaskart susitikdamas su valstiečiais, Karolis dar aiškiau pamatė, kaip būtina stiprinti ryšius su kaimo varguomenė.

Praėjus 8 mėnesiams, Karolis 1932 metais pabėga iš Želmių kaimo. Jis stoja į partinę mokyklą.

Baigęs partinę mokyklą, Petrikas vėl stoja į aktyvų revoliucinį darbą.

Jis vadovauja vienam stambiausių po fašistinio perversmo streikų — Jonavos baldų fabriko darbininkų 1933 metų streikui. Streikas, kuriame dalyvavo apie 500 žmonių, tęsėsi apie 5 savaites. Šio streiko metu Jonavoje žymiai išsiplėtė partinio darbo užmojis, sustiprėjo klasinis darbininkų solidarumas, streikuojantiems remti buvo sudarytas fondas. Vadovaudamas streikui, K. Petrikas išvystė labai energingą darbą. Jis rašė atsišaukimus į darbininkus, organizavo pasitarimus, ugdė aktyvą. Būdamas Jonavoje, K. Petrikas išvystė plačią veiklą ir kaime (Užusaliuose ir kt.).

Streiko metu buvo susidūrimų su policija. Daug darbininkų buvo suimta. Policija ypač ieškojo tų, kurie vadovavo streikui, tačiau Kurmio (Karolio Petriko slapyvardė) ji nesusiėmė.

1934 metais Petrikas, būdamas Telšiuose, suimamas. Jam iškeliama byla, ir tais pačiais metais fašistinis kariuomenės teismas jį nuteisia 8 metams sunkių darbų kalėjimo. K. Petrikas kalinamas Kaune, šiauliuose. Kalėjime Karolis pasižymi savo idėjinio tvirtumu ir nepalenkiamu pasiryžimu kovoti dėl fašizmo nuvertimo.

Išaušo 1940 metai. Lietuvos darbo žmonės nuverčia fašistų diktatūrą. Kartu su kitais antifašistais kaliniais iš kalėjimo išeina Karolis Petrikas.

Savo nenuilstamo kovotojo keliui K. Petrikas pasilieka ištikimas ir hitlerinei Vokietijai užpuolus mūsų tėvynę. Karolis stoja į partizaninę kovą prieš hitlerinius okupantus ir jų talkininkus — lietuviškuosius buržuazinius nacionalistus. Geriausiųjų lietuvių tautos sūnų kraujo pareikalavo ši sunki, patriotinė kova. Partizaninėje kovoje didvyriškai žuvo Karolis Petrikas. 1941 m. naktį į rugsėjo 6-tą dieną jis Marijampolėje buvo apsuptas hitlerinių gestapininkų ir lietuviškai-vokiškųjų išgamų-policininkų gaujos. Septynias valandas kovojo Karolis nelygią kovą. 6 valandą ryto Karolis Petrikas žuvo didvyrio mirtimi.

1944 m. spalio 1 diena. Marijampolė ir didesnė Tarybų Lietuvos dalis išvaduota iš hitlerinės priespaudos. Vyksta Karolio Petriko laidotuvės. Giliai susikaupe Marijampolės darbo žmonės palydi į kapus ištikimą kovotoją dėl lietuvių tautos laisvės. . .

Kankinių veidai

žiūrint į Sacco ir Vanzetti paveikslą, kurį nupiešė žinomas pažangus dailininkas Ben Shahnas.

Du veidai.

Du dori veidai.

Jie pravėria žvilgsniu.

Lyg susižavėję.

Kiek šventųjų paveikslų mačiau, —

Aš šventybės tokios neregėjau.

Be aureolių.

Be kryžių.

Be žvaigždžių.

Be stigmatų.

Be erškėčių vainiko.

Jūsų akys kalba stipriau

Ant piešinio fono pliko. . .

R. BARANIKAS

SAMUEL L. CLEMENS (MARK TWAIN)

KAZYS STEPONAVIČIUS

Žymiausias 18-to ir pradžios 19-to šimtmečio humoristinių apysakų rašytojas Samuel Langhorn Clemens savo gyvenime turėjo daug vargų ir rūpesčių. Literatūroje jis įamžintas jo pasirinktu pseudonimu *Mark Twain*.

Jis gimė 1835 m. lapkričio 30 dieną iš žydų tėvų Missouri valstijoje. Gimė tais laikais, kai pilnoje galioje egzistavo vergija.

Jo tėvai, kaip imigrantai, bastėsi po vidurvakarines valstijas — iš Missouri į Kentucky, iš Kentucky į Tennessee ir vėl atgal į Missouri.

Mark Twain iš jaunystės buvo smulkaus sudėjimo vaikiokas ir dažnai nesveikuodavo. Dar tik pradėdant irtis gyvenimo kelione, jis jau savo akimis matė, kaip biedniokai vergai atvirai gatvėse buvo plakami ir šaudomi. Tas brutališkumas žmogaus su žmogumi jaunučiui Mark Twain jau ir tada dalinai buvo suprantamas. Jis sakydavo, kad pas žvėrį artimo atjautimo yra daug daugiau, negu pas žmogų. Žvėris puola kitą tokį pat gyvūną, kai jis alkanas, o žmogus kankina ir žudo kitą žmogų iš pavydo ir saumylstės. Kai alkaną šunį pašeri, jis tampa tavo draugu, bet nežiūrind, kiek padarysi žmogui gero, jis, progai pasitaikius dėl savo naudos, smeigs tau peiliu į strėnas.

Jo tėvas mirė 1847 metais, kai Samuel lankė mokyklą, būdamas nepilnai 12 metų. Po tėvo mirties jis turėjo pasitraukti iš mokyklos ir eiti uždarbiauti pragyvenimui.

Pirmas jo darbas buvo spaustuvėje. Kaip jau sakyta, jis buvo silpnos sveikatos ir darbe nepajėgė atlikti tiek darbo, kiek kiti atlikdavo. Dėl to jis nuolatos buvo baramas ir ujamas.

Netrukus mirė jo sesuo, prie kurios jis turėjo prieglaudą — gyveno. Tai buvo jo jauname amžiuje didelis sielos sukrėtimas.

Šios širdgėlos dar neišgyvenus, mirė jo brolis. Antras brolis dirbo ant komercinių laivų, plaukiojančių Mississippi upe. Laive, ant kurio jis dirbo, įvyko baisus sprogimas, ir šioje

tragedijoje žuvo jo paskutinis brolis.

Dėl šių umių ir tragiškų įvykių, Mark Twain nustojo vilties gyvenimui. Jo plaukai baltai pražilo, ir visados jis buvo užsimastęs, nuliūdęs.

Vieną tamsų ir griausmingą vidurnaktį, Twain prisidėjo prie smilkinio pilnai užtaisytą revolverį, bet neturėjo tiek drąsos paspausti jo gaiduką. Atitraukęs nuo smilkinio revolverį, dar kartą Twain apmąstė gyvenimo vertę ir pagaliau nusprendė gyventi ir grumtis su žiauriomis gyvenimo aplinkybėmis. Nusiminimą jis stengėsi pakeisti humoru, ir nuo tada pradėjo rašyti humoristinėmis temomis apysakas.

Pats Mark Twain retai kada juokdavosi. Jo apysakos "The Celebrated Jumping Frog," "The Prince and the Pauper," "Pudd'nhead Wilson" ir daugelis kitų jo gazių kūrinų, buvo ir yra pažibomis literatūrą mylinčiam pasauliui.

Pasinėręs literatūros darbe, Mark Twain įgavo daugiau drąsos kovoti prieš žmonių pavergėjus. Užsiliepsnojus Civiliniam Karui, kai prezidentas Abraham Lincoln atsišaukė į piliečius stoti kovon prieš vergijos palaikytojus, Mark Twain savanoriai stojo kariuomenėn ir kitus kvietė tatai padaryti. Jis pareiškė, kad už teisybę ir žmonių laisvę yra garbė dalyvauti tokioje kovoje. Nuo pradžios iki galo Civilinio Karo jis kariavo prieš vergijos palaikytojus ir su aukštu pagyrimu užbaigė kariuomenės tarnybą.

1866 metais Nevados valstijoje Twain susitiko su Charles Langdon, iš Elmira, N. Y., ir tampriai susidraugavo. Charles papasokojo apie savo seserį Livy, kuri būdama 16 metų amžiaus, paslydo ant ledo ir nuo to puolio tapo suparalyžiuota. Tuo laiku ji buvo jau 22 metų ir pusėtinai susveikus — galėjo be lazdu pagalbos pavaikščioti.

1867 metais, Mark Twain, naujų metų proga, apsistojo New Yorke ir sužinojo, kad šiame mieste vieši visa Langdon šeima. Jis

susirado, kur jie apsistojo ir aplankė juos. Čia jis ypatingai susipažino su Livy, ir nuo tada prasidėjo nuolatiniai susirašinėjimai tarpe Mark Twain ir Livy.

Tų pačių metų rugpiūčio mėn. Mark Twain aplaikė pakvietimą dalyvauti šeiminėje puotoje pas Langdonus. Šioje puotoje padaryta sutartis Mark Twain su Livy apsivedimui.

1870 metų vasario 2 d. Mark Twain susituokė su Livy Langdon. Jos tėvas Jervis Langdon davė kraičiu naujutėlį namą, mieste Buffalo, N. Y. Per tūlą laiką šiame name Twain'ai gyveno ir čia gimė jų pirmas sūnus.

Kūdikiui gimus, jo žmonai Livy vėl pasikartoto keletui mėnesių paralyžius. Jai susveikus, Mark Twain su šeima persikėlė gyventi į Hartford, Conn. Čia jis pasinērė į literatūrinį darbą ir iš čia važinėjo po įvairias valstijas su prelekcijomis.

Po kiek laiko vėl susidrumstė jo šeimyninio gyvenimo padėtis. Mirė jo pirmagimis sūnus, bet už tai tuo pačiu laiku gimė duktė, kuri tapo užvardyta Susy.

Mark Twain vardas ir jo literatūriniai kūriniai kas kart darėsi populiariškesniais. Tik už vieną apysaką "The Innocent Abroad" jis gavo honoraro \$300,000. Tada įsigijo gyvenimui naują namą ir su šeima lankėsi Europoj.

Sugrįžęs iš Europos ir parsivežęs naujų minčių, Twain parašė apysakas "The Adventures of Tom Sawyer" ir "Huckleberry Finn."

Šeimyninis gyvenimas slinko gražiai. Turėjo gyvenimui namą, tris dukteris — Susy, Clara ir Jean, ir rūpestingą bei malonią žmoną Livy.

Mark Twain, kaip jį vadindavo jo bičiuliai, buvo didelis nenuorama. Pas jį buvo įvairiausių sugestijų, bet bizniškų sugabumų neturėjo.

Jo artimas giminaitis prikaltino jį pusininku spaustuvės biznyje. Šiame biznyje Mark Twain prarado visą savo turimą, kokį tik turėjo, ir dar į dideles skolas įbrido.

Pasilikęs be turto, Twain sudarė planą vėl vykti Europon. Kelionės tikslas — maršrutas su prelekcijomis ir pasirinkimas medžiagos dėl ateities raštų. Jo kelionę finansavo įvairiose šalyse literatų rateliai. Kartu vyko jo žmona Livy ir duktė Clara. Susy ir Jean pasiliko Hartforde lankyti mokyklą.

Po kiek laiko, kai atvyko Anglijon, gavo pranešimą, kad jų duktė Susy pavojingai serga. Motina ir duktė Clara išskubo pas sergančią Susy, o Mark Twain pasiliko Anglijoje užbaigti prelekcijų maršrūtą.

Susy neatlaikė ligos, mirė. Tuo pačiu laiku apsirgo nuomarulio priepuoliu jauniausioji duktė Jean. Mark Twain, aplaikęs tokią žinią, išskubo namo pas šeimą. Sugrįžęs rado ne tik Jean sergančią, bet ir savo žmoną Livy pavojingos ligos prislėgtą. Išsikankinus kelioliką mėnesių ligoninėje, 1904 m. birželio 5 d. jo pamylėtoji gyvenimo draugė Livy užbaigė visus rūpesčius ir vargus.

Pasilikęs su nuomaruliu sergančia Jean, Twain apsigyveno Redding, Conn., priemiestyje. Čia jis dirbo literatūrinį darbą, o duktė Jean atlikdavo stubos ruošą, ir kartu buvo jo sekretorka.

1909 metais, Kalėdų dienos išvakarėje, Jean per visą dieną dabino kambarius ir Kalėdų eglaitę. Užbaigus darbą, vakare, įėjo į tėvo rašymo kambarį, apkabinusi pabučiavo, patardama, kad ir jis anksti rytą turi būti prie eglaitės, pamatymui prisiųstų kalėdinių dovanų. Prieš eisiant nakties poilsiui, Jean nuėjo nusimaudyti, ir čia ją patiko nuomarulio smūgis. Tik Kalėdų rytą atrasta maldynėje negyva.

Prieš šią netikėtą tragediją Mark Twain nebeatsilaikė. Jis, tiesa, dar rašė straipsnius, bet tik tam, kad išreikšti sielvartą dėl tragingos jo dukters mirties. Po keturių mėnesių nuo Jean mirties, Mark Twain pasitraukė iš gyvųjų tarpo — mirė.

Mark Twain talentui, kaipo apysakų rašytojui, dar ir iki šiol nėra lygaus. Jo raštai žinomi visuose civilizuotuose kraštuose. Per arti 50 metų šios šalies viešose mokyklose mokiniai studijavo Mark Twain raštus. Dabar siaučiant reakcijai ir karo isterijai, Mark Twain raštai jau deginami ir mėtomi iš mokyklų ir knygynų. Ir nekur kitur, bet Jungtinėje Amerikos Valstybėse.

Mark Twain netikėjo į religines legendas ir savo įsitikinimų neslėpė. Už tai jo raštai yra pavojingi reakcionieriams ir religiniams laisvės priešams.

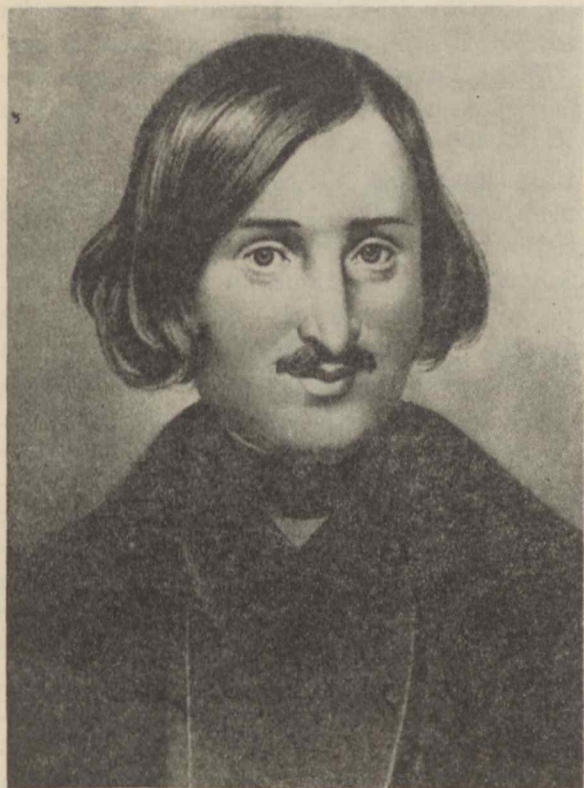
KELI BRUOŽAI APIE NIKALOJŲ GOGOLĮ

ROJUS MIZARA

I.

Šių metų kovo 4 dieną sukako 100 metų, kai mirė didis rusų tautos patrijotas ir rašytojas Nikolajus Gogolis. Sukaktis buvo plačiai minėta visame kultūriškame pasaulyje, bet ryškiausiai Tarybų Sąjungoje, ypatingai Rusijoje ir Ukrainoje.

Nikolajus Gogolis — vienas pirmųjų rusų literatūros klasikų ir vienas didžiųjų rašyto-

NIKALOJUS GOGOLIS

jų pasaulyje. Neilgas jo amžius buvo kupinas kūrybos, skaidrinusios ano meto niūrią Rusijos padangę ir teikusios rusų tautai įkvėpimą už laisvę ir gerbūvj.

Gogolis gimė 1809 metų balandžio 1 d. bajorų šeimoje Poltavos gubernijoje. Kai jis paaugo, buvo nuvežtas į Poltavą, gimnazijon, kurią baigė 1828 metais su aukštais pažymėjimais.

Iš pat jaunų dienų jis turėjo noro rašyti ir apskritai domėjosi menu. Gimnazijoje būdamas rašė eilėraščius ir prozą, tačiau jam kai kurie "kritikai" patarė nerašyti prozos, nes nieko iš to neišeisį.

Tuomet, kai jaunas Gogolis buvo gimnazijoje, Rusijoje atsitiko tai, kas sukrėtė visą kraštą: Peterburge įvyko dekabristų sukilimas; revoliucijos vėliavą iškėlė revoliuciniai bajorai, reikalaudami Rusijai laisvės. Nors carui Nikolajui I-majam pavyko sukilimą patrankomis sužlugdyti, bet nepavyko užgniaužti nuo Rusijos žmonių to fakto, kad jis įvyko; nepavyko užslėpti revoliucionierių iškeltų šūkių.

1826 m. pradžioje Ukrainoje sukilo Černigovo pulkas; šis taipgi buvo nuslopintas, tačiau visa tai dar labiau uždegė Rusijos žmones meilės laisvei ugnimi.

Šitie įvykiai giliai paveikė ypatingai studentiją; paveikė jie ir jautrios, taurios sielos jaunąjį Gogolį.

Baigęs gimnaziją, Gogolis nuvyko į Peterburgą, besiryždamas sunkiai dirbti savo krašto labui, nes jis tikėjosi rasiąs sostinėje įkvėpimo šaltinį savo darbams. Jam teko skaudžiai nusivilti. Jis ten pamatė valdančiuosiuose sluoksnuose tik savanaudiškumą, daugiau nieko. Jo paties žodžiais: "tarnautojai bei valdininkai visi tik kalba apie savo departamentus ir kolegijas, viskas prislėgta, viskas grimzta nereikalingame, menkame darbe, kuriame bergždžiai praeina visas jų gyvenimas."

Jis bandė būti dramos aktoriumi, bet nepasisekė: teatro direktorius jaunuolio nesuprato ir nepriėmė.

Per neilgą laiką Gogolis dirbo tūloje valdinėje įstaigoje ir tuo pačiu kartu, laisvomis nuo tarnybos valandomis, lankė meno mokyklą, mokėsi paišybos. Tačiau noras rašyti nedavė jam ramybės ir jis rašė.

Gogolio, kaip ir kitų pradedančiųjų rašytojų, literatūrinio darbo pradžia buvo labai sunki. Vieną savo kūrinėlį jis išleido savo lė-

šomis, pasirašydamos V. Alovo slapyvardžiu. Po to, kai tūli žurnalai jį šiuurkščiai sukritikavo, Gogolis surinko visus atspausčius egzempliorius ir sudegino.

Pagaliau, 1830 metais tūlame žurnale, buvo išspausdinta pirma Gogolio apysaka. Tada ir atsidarė jam durys į literatūrą. Neužilgo jaunas literatas susipažino su Aleksandru Puškinu ir kitais ano meto žymiaisiais rusų rašytojais ir kritikais. Su Puškinu Gogolis palaikė tamprius draugystės saitus ligi to didžiojo poeto mirties.

Puškinas daug kame patarė Gogoliui; Puškinas, sako Gogolio biografai, suteikė jaunam rašytojui net temas jo veikalams: "Revizoriui," "Vedyboms" ir "Mirusioms sieloms." Dėl to belaikė, tragiška Puškino mirtis (dvi-kovoje) žiauriai pritrenkė Gogolį, tuomet buvusį Paryžiuje.

"Mano gyvenimas, mano didžiausias gyvenimo džiaugsmas mirė su juo," rašė Gogolis. "Pačios šviesiausios mano gyvenimo akimirkos buvo tos, kuriomis aš kūriau. O kuomet kurdavau, matydavau prieš save tik tai Puškiną. . . Aš nieko nepradėdavau, nieko nerašydavau be jo patarimo. Už visa, ką turiu savyje gera, už visa tai turiu aš būti dėkingas jam. . ." Be Puškino Gogoliui gyvenimas darėsi nemielas. Jis tiesiog statė klausimą: "Kuriems galams man dabar gyventi?"

Paryžiuje jis dažnai susitikdavo su lenkų lietuvių poetu Adomu Mickevičium, buvusiu Puškino geru bičiuliu, artimu draugu.

Gogolis gyveno eilėje europinių kraštų, — Francūzijoje, Italijoje, šveicarijoje, Austrijoje. Ten būdamas, rašė, kūrė, studijavo. Tačiau nuolat pripažino, jog sunku yra kurti užsienyje, toli nuo savo tėvynės, nuo savo žmonių.

Anksti pradėjo pašlyti jo sveikata; visuo-met buvęs fiziškai silpnas, Gogolis ėmė rimtai negaluoti. Joks gydymasis jam nepadėjo. Dar 1845 metais jis rašė: "Mano ligos eiga natūrali; tai yra jėgų išsekimas. Mano amžius, anaipol, negalėjo būti ilgas. Mano tėvas taip pat silpnos kūno sudėties ir anksti mirė, užgeso netekęs savo jėgų. . . Aš liesėju dabar ir tirpstu ne dienomis, o valandomis; mano rankos jau visiškai nebesušyla ir yra vandeningai pribrinkusios. Nei gydytojų menas, nei klimatas, nei visa kita teikiama pa-

galba negali nieko padaryti ir aš nelaukiu iš jų pagalbos."

Silpnėdamas fiziškai, Gogolis pradėjo krypti į misticizmą, ėmėsi ieškoti dievų. Savo "Mirusių sielų" antrąjį tomą, rašytą per ilgą laiką, Gogolis sudegino, kaip nevykusį, ir jis mirė dar jaunas 1852 m. kovo 4 d. Maskvoje. Mirė palikdamas didžiajame liūdesyje visą pažangiąją Rusijos visuomenę.

Šių metų kovo 1 d. Maskvoje tapo iškilmingai atidengtas didelis Gogoliui paminklas, pastatytas tarybinės vyriausybės lėšomis.

II.

Per trumpą savo gyvenimą Gogolis parašė daug apysakų ir keletą komedijų. Iš apysakų pasauliui žinomiausios dvi: "Mirusios sielos" ir "Taras Bulba." Iš komedijų pati tobuliausia ir įdomiausia yra "Revizorius," tačiau plačiai žinomos ir "Vedybos."

Kaip apysakoje "Mirusios sielos," taip ir komedijose Gogolis aštriai pliekia ano meto caristinės valdininkijos ir bajorijos tuštumą, savanaudiškumą, godumą turtų ir tamsumą. Satyros priemonėmis jis nurengia caristinę santvarką ir parodo ją nuogutėlę, tarytum sakydamas Rusijos žmonėms: štai, ji, — juokitės ir darykite su ja, ką norite!

Jo satyra buvo išreiška rusų tautos krūtinėje pribrendusios neapykantos savo paver-gėjams. Jo satyrinė pajėga buvo tokia tvirta, kad kiekvienas padoresnis žmogus, susipažinęs su ja, buvo priverstas ne tik juoktis, o ir galvoti ir veikti.

"Gogolio satyra," rašo S. Mašinskis, "ne tik iškėlė viešumon veikusios santvarkos blogumus, sugedimus, bet ir sunaikino tos sistemos nepakeičiamumo mitą. Ji parodė žmonėms nuduotos galybės tuštumą, pasmerkė ją ir tuo būdu davė žmonėms viltį, jog yra galima pasiekti kitoks, geresnis gyvenimas."

Gi ukrainiečių literatas ir kritikais M. Rylskis sako: "Kai sumini Gogolio vardą, žmonės paprastai šypsosi, prisimindami tipus iš jo knygų. Aristofano nusišypsojimas padarė graikų komedijas nemirštamas. Gogolio šypsena purtė jo laikų Rusiją. Tai buvo galingas nusijuokimas, iškėlęs viešumon blogybes, kurios apiplėšė žmogų, atimdamos iš jo gyvenimą, laisvę ir laimės siekimąsi."

Pats Gogolis apie savo "Revizorių" šitaip yra pasakęs: "Pamačiau, kad savo veikaluose juokiuosi tuščiai, pats nežinodamas ko. Jeigu juoktis, tai geriau juoktis stipriai, ir iš to, kas vertas visuotinio juoko. Aš pasiryžau surinkti į 'Revizorių' visas Rusijos blogybes, kurias tik man teko pastebėti, visą neteisybę, kuri daroma ten ir tada, kur vis labiau reikalaujama žmogaus teisingumo, ir vienu kartu pasijuokti iš visko."

"Taras Bulba" — apysaka iš Zaporožės kazokų gyvenimo. Tai patrijotinė apysaka, vaizduojanti rusų ir ukrainiečių tautų meilę laisvei, meilę savo kraštui ir pasiryžimą jį didvyriškai ginti nuo priešo. "Taras Bulba," primena Rylskis, "ukrainiečių herojus, gynė

savo kraštą. Savo paties ranka jis paguldė savo jaunesnįjį sūnų, kai šis tapo išdaviku..."

III.

Šiandien Lietuvoje yra išversti lietuvių kalbon ir išleisti visi patys svarbiausieji Gogolio raštai.

"Revizorius" jau seniai buvo išleistas lietuvių kalboje ir šitų žodžių rašytojui teko jį matyti lietuvių scenoje prieš 36 metus Philadelphijoje.

O Brooklyno Lietuvių Liaudies Teatras rimtai galvoja apie pastatymą scenoje, sekamą rudenį, Gogolio "Vedybų." Tai bus kuklus atžymėjimas 100 metų sukakties nuo didžiojo rašytojo mirties.

Tėvynė taiką saugo

— Mama, — paklausė dukrelė Gražutė,
Paėmusi jos sužalotą ranką.
Kas tai padarė?

— Karas, mažute.

Koks blogas jis, —
Gražutei žodžių neužtenka,
Jautri širdelė suvirpa skausmu,
Ji glaudžiasi, o jos brangi mama,
Paglosčius galvą,

lyg skaityte skaito,
Ką mąsto jos maža, brangi mergaitė. . .

Taip, neregėjo tos nuostbios akelės
Gaisrų, griuvėsių. . .

Neregėjo kraujo.

Ji gimė pokariniais metais,
Brangią šalį
Prikėlus liaudžiai vėl gyvent iš naujo.
Mama jos komunistė.

Ji budės,

Kad nieks netemdytų šviesiosios ateities.
Ji žvelgia į dukrelę,

Ir šią ramią dieną

Prisimena jai frontas,

Mūšis vienas. . .

. . . Ji kniūbso prie kulkosvaidžio ir šala,
Draugai sugulę tiesiai į pusyną,
Aplinkui — fronto linija. . .

Oriolas.

O priekyje —

jos pavergta tėvynė:

Gimtieji miestai, sodžiai, fabrikai
Ir platūs neapbrėpiami laukai. . .
Tai jų išlaisvinimui

naują juostą dėjo,

Ir triuškino fašistą užpuolėją.

Pusynai siaučia. . .

O, laukai platieji

Didvyriškų, dar negirdėtų žygių!
Koks džiaugsmas! Pergalė tada atėjo,
Kad tiestų į Tėvynę kelią lygų.

Kiekvienas žingsnis šiuo keliu — taika!

Ir spaudė ranką draugiška ranka.

Ji su kulkosvaidžiu pusynais brido, —

Šiandieną jos vaikučių laimė žydi. . .

— Neklausk, kas sužeidė, o tiktai auk

mažoji,

Tegu ramiai srovena tavo dienos.

Ne tam, kad vargtum, ir mama kovojo.

Ne tam juk žuvo, mylima, ne vienas.

Nieks neišdrįs užpulti, nepalies

Gimtos ir mylimos tavo šalies,

Tėvynė, kurioje gimei, kurioj tu augi —

Šiandieną taiką visame pasauly saugo!

VILIJA ŠULCAITĖ

Bruožai apie tapybos meną

K. STANISLOVAITIENĖ

Mūsų gyvenimas šiais laikais toks standardizuotas, tiek remias masinės produkcijos mašinomis, jog vis daugiau žmonių ieško individualistinio išsireiškimo meno srityje. Kol kas, menas nėra nustatytas ant mašininio išdirbimo. Dailininkas išsireiškia kaip jis nori pagal savo skonį ir supratimą. Meno kritikai tuomet sprendžia kūrinių, ar tai tikrai menas pagal šių dienų supratimą, ar ne. Mastas, pagal kurį sprendžiami meno kūriniai, nuolat keičiasi. Dabar kritikai palinkę prie modernistiško meno — prie abstraktiško ir neobjektyvaus piešimo. Tokie kūriniai daugumai visai nesuprantami, ir net nemėgstami.

Čia prisimenu anekdotą apie piešėją James

K. STANISLOVAITIENĖ

Abbott McNeill Whistler, kuris nupiešė gerai žinomą portretą savo motinos-senukės juodoje sukniroj sėdinčios kedėj. Per vieną jo kūrinių parodą Londone, priėjo prie jo viena ponija ir tarė: „Ponas Whistler, turiu prisipažinti, kad Jūsų piešiniai man nepatinka. Nors nesuprantu, kas tai yra menas, bet gerai žinau, ką aš mėgstu.“ Whistleris žemai nusilenkė ir atsakė: „Tą žino ir karvė.“

Šių laikų paprastam žmogui nelabai rūpi kritikų ir oficiozų pareiškimai apie meną. Įvairūs stiliai arba tapybos technika jį mažai teapeina. Jis nori ko nors gražaus savo namų padabinimui. Krautuvėje jis nusiperka reprodukciją už keletą dolerių ir gana. Gero piešinio reprodukcija gražu turėti, bet būtų geriau įsigyti originalus šių dienų piešiny. Jis nedaug brangesnis už gerą reprodukciją, o parama menininkui būtų didelė. Taipgi reikia atminti, kad kuomet nusiperki originalą, tai turi vienintėlę kopiją pasaulyje. Pats menininkas nebegalės kitą tokį nupiešti.

DEKORATYVIS MENAS

Žodis „menas“ turi plačią prasmę, nes reiškia visokius žmonių kultūrinius siekius. Čia kalbėsime daugiausiai apie dekoratyvų meną. Priešistorinių elnių ir taurų braižiniai randami ant sienų urvų, kuriuose gyveno ankstyvūs Europos gyventojai. Nežinoma, ar tie braižiniai buvo dėl dekoracijos, ar tam, kad užrekorduoti, kad urvo gyventojas užmušė elnį arba taurą.

Primityviai Afrikos negrai darė statulas ir gražino savo naminius įrankius braižiniais ir spalvomis. Amerikos indijonai puošė molio puodus ir šėtras, kuriose jie gyveno. Ypač gražiai mokėjo suauti juostas iš karolių, padarytų iš jūrų gyvūnėlių lukštų. Tas juostas naudodavo pinigų vietoje. Pietinio Pacifiko salynų gyventojai, Polynėzai, turėjo aukštai išstobulintą medžio skaptavimo meną. Pas juos dailė buvo labai gerbiama. Lietuvių tautoje sodiečių rankdarbiai visuomet buvo svarbiu meno šaltiniu. Ar tai būtų gražiai išskobta ir raižiniais dekoruota kultuvė, ar tai audinys, nauju raštu suvarstyta staklėse, vistiek meno originalas, iš asmenybės semta kūryba. Nuo pat primityvių laikų žmogus visados stengėsi paprastąjį gyvenimą padabinti, nes būtų labai nyku vien dirbti priprasta darbo runda, lyg

būtam prie žagrės pakinkytas arklys, versdamas vieną vagą po kitai, begaliniai.

TAPYBOS IŠSIVYSTYMAS

Tapyba, kokią mes šiandien matome, — piešimas aliejaus maliavomis ant drobės arba ant medinės lentelės, — išsivystė tik per paskutinį tūkstantį metų.

Visi tapytojai, nuo Michael Angelo iki šios dienos, turėjo semti kūrybai įkvėpimą iš liaudies, iš aplinkybių, iš tų dienų civilizacijos laipsnio. Kuomet liaudis buvo surakinta tikėjimo retėžiuose, menininkai teplojo tik šventuosius ir kitus paveikslus.

Čia taipgi įeina ekonominė įtaka. Tais laikais liaudis badavo po feodoline sistema. Tik bažnyčia ir ponija turėjo turtus, su kuriais ji galėjo pasamdyti talentuotus piešėjus, kad jų rankų kūriniams išpuošti bažnyčias ar palacius. Fotografijos aparatas dar nebuvo išrastas, todėl portretus reikėjo rankomis piešti. Karaliai, kunigaikščiai ir dvasininkai samdė menininkus nupiešti jų ir jų šeimos narių atvaizdus. Jie turėjo laiko sėdėti (pozuoti) valandų valandas, kol darbas bus pabaigtas. Leonardo da Vinci per keturis metus teplojo Moną Lisą ir vis sakė, kad portretas dar nepabaigtas. Gal jam taip atrodė, bet tas portretas jau per 500 metų yra skaitomas tokiu šedevru, kad jam lygus sunku surasti.

Dar kitame atvejuje galime spręsti, kiek religija turėjo įtakos į meną. Krikščioniškose šalyse tapyba ir portretai pasiekė labai aukštą tobulumo laipsnį, bet Mahometoniškose šalyse tapyba visai nebuvo praktikuojama. Mahometonų religija draudžia žmogaus pavydalą atvaizduoti. Todėl pas juos išsivystė stilizuotų geometrinių ir gamtinių formų dekoracija, panadojama architektūroje ir padabinimui rakandų.

TAPYBOS IŠSIPLĖTOJIMAS

Per pirmąją Renasanco dalį (15-tame šimtmečiuje) menininkai piešė vien ant užsakymų, lyg ant kontrako. Jie piešė tą, kas jiems buvo liepta piešti — dekoravo sienas ir altorius bažnyčiose ir teplojo portretus, bet nė nebandė atskirai nuo tų darbų ką nors individualio pobūdžio iš vaidentuvės sukurti. Nebuvo rinkos atskiriems piešiniams

Bet 16-tame šimtmečiuje jau rados menininkų, kurie pabaigę dienos darbą bažnyčioje, piešė ką norėjo, sau dirbdami. Keista, kad per dieną piešė katalikiškus šventuosius, jie krypto prie piešimo graikų mitologijos esybių. Jau pradžioje 16-to šimtmečio Venecijoje pradėjo pardavinėti šitokius kūrinius atviroje rinkoje. Pasirodo, kad menininkai irgi nepasitenkino vien užduotu darbu, kad ir meno srityje. Jie siekėsi ką nors iš asmenybės, iš savo emocijų sukurti.

Sakoma, kad kiekvienas žmogus gali piešti, jeigu tik nori. Grandma Moses buvo virš 70 metų amžiaus, kuomet ji pradėjo piešti, be jokio mokymo, be jokių lekcijų. Vienas meno biznierių ("art dealer") pamatė jos piešinius, susidomėjo jais, ir dabar Grandma Moses korporacija verta \$800,000. Panašiai ir lietuvių tarpe atsiranda vienas, kitas, kurie savamoksliai pradeda piešti. Tokiu buvo Lumbis (J. Bulis), kuris yra daug politinio turinio braižinių Laisvėje talpinęs. Yra ir daugiau tokių, bet Lumbį čia paminėjau dėl to, kad teko pas jį lankytis ir jo piešinius matyti.

Na, grįšime prie 16-tojo šimtmečio. Kuomet pradėjo Ticiano ir Giorgionas piešinius pardavinėti Venecijos rinkoje, prasidėjo naujas meno istorijos periodas. Menininkas likosi individualistas, lyg amatninkas ant savęs. Nors jis pragyveno iš užsakytų darbų, bet jau piešė ką norėjo, ką galėjo sukurti. Pradėjo piešti peizažus arba "landscapes" ir žanro piešinius, tai yra, paprastų žmonių gyvenimo vaizdus.

MENO SROVĖS

Lig to laiko, kada tapo išrastas fotografavimo aparatas (kemera), apie 1830 m., piešėjai kopijavo gamtą. Tai buvo naturalistinė piešimo srovė. Po to, kai išrado fotografavimo aparatą, menininkų tarpe prasidėjo revoliucija, kuri tebesitęsia ir po šiai dienai. Vieni sako, kam kopijuoti gamtą, jeigu "camera" tą gali padaryti per vieną akimirksnį, ir dar tik riau, negu piešimas? Tiejį teigia, kad kompozicija privalo būti sukuriama vien iš vaidentuvės, kad ir visai nebūtų tokio dalyko pasaulyje. O kita menininkų srovė teigia, kad nereikia per daug nusitolti nuo gamtiškų pavydų. Akademinis piešimas pradėjo skilti į bent

keltas sroves ir sąjudžius, iš kurių kiekvienas vis labiau nutolo nuo "naturalizmo." Pirmieji "atskalūnai" vadinosi "impressionists." Jie bandė atvaizduoti formas, padalinę saulės šviesą į jos originales 7 varsas. Jeigu jie norėjo nupiešti žalią medį, tai naudodavo trumpus brūkšnius geltonos ir mėlynos spalvos greta kita kitos, taip, kad iš tolo žiūrint, akis tuos brūkšnius sujungia ir jai atrodo spalva žalia. Priėjus arti prie tokio paveikslo, mato si tik įvairių spalvų brūkšniai. Bet žiūrint iš tolo, susidaro formų ir spalvų įspūdis. Tokia tapyba vadinosi irgi "broken color."

Iš pradžių impresionistai buvo pasmerkti už tai, kad jie per daug nutolo nuo gamtos, bet kai jų stilius likosi populiarus, tuomet juos pasmerkė kaip per daug naturalistinius.

Po to, antroje dalyje 19-to šimtmečio kilo "ekspresionistai" arba "post-impresionistai." Prie tos grupės priklauso Vincent Van Gogh ir Paul Gauguin. Jie naudojo skaisčias, stiprias spalvas, nepaisydami, ar tos spalvos tokios, kokios randasi gamtoje ar ne. Van Gogh parodė, kaip entuziazmas gali viską nugalėti. Jo stilius originalus ir ypatingas. Jis pats buvo labai nervuotas žmogus. Taip nekantravo bepiešdamas, kad dažnai nė teptuko nenaudodavo, bet spausdavo spalvas tiesiai iš dėdelės ant drobės. Po šiai dienai kai kurie jo piešiniai nėra pilnai išdžiūvę. Jo nervai jį nuvedė į protligių ligoninę, ir pagaliau, 38 metų būdamas, jis nusišovė. Kol gyvas buvo, Gogh nepardavė nė vieno paveikslo. Ne tik jį, bet ir visą jo grupę meno kritikai išjuokė ir pasmerkė. Bet dabar jo piešiniai labai aukštas kainas atneša ir jis skaitomas vienu iš tų, kurie daugiausia nuveikė paliuosavimui tapybos meno iš senovės retėžių.

Gauguin, sulaukęs 35 metų, metė tarnybą banke, apleido žmoną ir vaikus ir pradėjo piešti. Vėliau iškeliavo į Tahitį, pietiniame Pacifike, ir ten gyveno, kol mirė. Ten jis piešė Tahiti žmones ir vaizdus. Jo figūros turi tamsiai mėlynus plaukus ir geltoną odą, o augmenų spalvas jis pritaikė kaip norėjo, tik ne taip, kaip gamtoje yra. Jo piešiniai dekoratyviai, bet neturi gilumo, perspektyvos. Jo paveikslai atkreipė menininkų dėmesį į primityvų meną.

Paul Cezanne visų pripažintas kaip meistras tarpe post-impresionistų. Jis skelbė teo-

riją, kad visus gamtos pavidalus galima nutapyti į penkias formas: skritulį, kiubą, volą, pyramidą ir kiaušinio pavidalo apvalainį. Nors jis pats nebuvo kiubistas, bet yra skaitomas "kiubizmo" tėvu. Kiubistai, pasinaudami Cezanne teorija, piešė viską geometrinėmis formomis.

PABLO PICASSO

Iš visų kiubistų, visiems geriausiai žinomas yra Pablo Picasso. Savo jaunystėje jis piešė beveik naturalistiškai, tik nepaprastas spalvas naudodavo. Per vieną laikotarpį, vadinamą "mėlynuoju periodu," jis beveik išimtinai naudojo įvairias melsvas spalvas. Vėliau prasidėjo jo kiubistinis periodas, kuris tęsiasi po šiai dienai. Jis gyvena Paryžiuje, Kalbama, kad jo pajamos siekia \$100,000 į metus.

Nors Pablo Picasso yra kiubistas, bet jis gali ir naturalistiškai piešti, kuomet nori. Pasaulinės Taikos Komitetas, rengdamas didį suvažiavimą Paryžiuje 1949 metais, nusiuntė pas Picasso delegaciją prašyti, kad jisai nupieštų balandį, kurį galėtų naudoti dėl lapelių ir sieninių iškabų. Delegacija prašė: "Tik, meldžiame, drauge Picasso, nupiešk tokį, kad atrodytų į balandį." Tą jis ir padarė. Mačiau to litografo originalą Detroito dailės muziejuje 1950 metais.

Pradžioje 20-to šimtmečio dar daugiau įvairių "izmų" gimė iš kiubizmo: abstraktai, neobjektyvus menas, surrealizmas (kaip Salvador Dali ir kiti). Negalima čia juos visus apibūdinti ir net nėra reikalo tam, kas nesigilina į tapybos meno istoriją. Bet visi tie sąjudžiai kyla iš to, kad nėra reikalo gamtą natūrališkai kopijuoti.

Tie moderniškai paveikslai, ant kurių vaizduojama tik menininko vaidentuvė, daugeliui nepatinka. Gal kiubistiškas paveikslas netinka namuose pasikabinti kaip dekoracija, bet neužginčijamas faktas, kad moderniškas menas turėjo neapsakomą įtaką į statybą, naujų formų rakandus, automobilius, indus ir net į miestų planavimus. Todėl negalima tuos mums nesuprantamus moderniškus piešėjus pasmerkt. Gal būt, jie atmetė kūno formą ir mums rodo tik kaulų sudėjimą, bet kartais tokia operacija reikalinga, kad išjudinus žmoniją iš įprastų mąstymo vėžių.

EKONOMINIAI MENO PAGRINDAI

Iki šiol kalbėjome apie meno istoriją. Bet viskas, net ir menas remiasi ekonominiu pagrindu. Anksčiau sakiau, kad prieš 500 metų turtingoji ponų klasė samdydavo piešėjus tą nupiešti, ką valdovai norėjo matyti. Meistrai gaudavo užsakymus ir laikydavo dirbtuves, "studio" vadinamas. Meistrai nustatydavo kompoziciją, įpiešdavo svarbesnes figūrų dalis, o po to mokiniai papildydavo piešinio didžiumą. Mokiniai sumaišydavo reikalingas spalvas, mokiniai turėdavo viską paduoti meistriui į "ranką." Mokiniai papildydavo rūbų spalvas. Vieni tik angelėlius piešdavo, kiti gėles ir tt. Reiškia, meistro kūryba, bet mokinių išpildymas. Sakoma, kad Rubens turėjo vieną mokinį, kuris taip gražiai rankų ir kojų pirštus teplojo, kad jam kito darbo nei neužduodavo.

Pora šimtų metų vėliau, nebebuvo tokių didelių studijų. Menininkas dabar visą piešinį atlikdavo pats. Piešiniai tapo mažesni, tinkami privatiems namams. Mat, jau buvo praejus didelių pilių ir palocių gadynė. Jau buvo pirklių klasė praturtėjus. Bet vis tiek tapyba likosi liuksusiniame skyriuje.

Devynioliktas šimtmetis buvo "aukso šimtmetis" menininkams — tiems, kurių kūryba publikos skoniui patiko. Ne tiems, kaip Van Gogh, Gauguin ir jų grupei. Bet pagarsėjusieji, kaip Whistler, Landseer ir Sargent, savo pajamas skaitė šimtais tūkstančių. Už vieną piešinį Whistler prašė \$4,000. Meno kritikas John Ruskin parašė to piešinio kritiką, sakydamas, kad tai "smogimas maliavų puodo į publikos veidą." Whistleris išsiseidė ir patraukė Ruskiną į teismą už įžeidimą. Po ilgo bylinėjimos, teismas priskyrė Ruskinui užmokėti Whistleriui vieną centą baudmės. Bet per tą bylą Whistleris dar labiau išsigarsino.

Tie "aukso laikai" menininkams buvo aukso laikai ir pasauliui. Tame laikotarpyje atrado auksą Kalifornijoje, Alaskoje ir Pietinėje Afrikoje — šioje vietoje ne tik auksą, bet ir deimantą. Staiga atsirado daug milijonierių. Jų žmonos ieškojo greit perkamos kultūros, ieškojo brangių padabinių namams, todėl mokėdavo pasakiškas sumas už piešinius, be supratimo, norėdamos pralenkti savo drauges. Bet ir iš tų turtuolių atsirasdavo vienas kitas su skoniu, ir jų kolekcijos, kaip Frick Collec-

tion arba Mellon Collection yra muziejais per save. Aišku, jie buvo tuom pačiu sykiu baisūs išnaudotojai darbininkų.

MENAS IR DEPRESIJA

Bet po Pirmojo pasaulinio karo daug kas pasikeitė, netik meno srityje, bet ir bendrai gyvenime. Tapo įvesta "income tax." Valdžia pradėjo nusemti tą piniginę grietinę, su kuria milijonieriai pirkdavo paveikslus už \$50,000 vieną paveikslą. Pradėjo visas pasaulis slinkti į ekonominę depresiją. Depresija visai likvidavo menų rinką. Menas — tik liuksusas. Juo nepavalgysi. Daugelis, kurie pirmiau turtingi buvo, patys ieškojo darbo užsilaikymui, o paprastieji darbininkai stačiai badavo. Tarp badaujančiųjų minių rados daugelis menininkų, rašytojų, aktorių ir dainininkų — visi kultūrniešiai.

Tais tamsiais laikais, 1934 metais, prezidentas Rooseveltas sukūrė PWA (Public Works Administration) su skyriais dėl visų tų kultūrniešių. Menininkams davė darbus piešti sienų dekoracijas (murals) visokiose valdiškose viešvietėse — paštuose, salėse, mokyklose. Sudarė keliaujančias meno parodas. Pirko menininkų piešinius ir juos pakabino mokyklose. Sakoma, kad šitos pastangos pastumėję bendrosios publikos meno supratimą ir įvertinimą daugiau, negu bent koks kitas žygis per šimtą metų.

Antrojo pasaulinio karo įtakos ant meno dar negalima kol kas įvertinti, nes atrodo, kad tebesame karo stovyje. Kuomet karas slėgia žmones, kultūra nei menas negali klestėti.

Po antrojo karo, menininkas George Biddle susidomėjo ekonomine padėtimi Amerikos dailininkų. Jis išsiuntinėjo anketą šimtui Amerikos geriausiai žinomų dailininkų, klausdamas apie jų uždarbį. Iš atsakymų padaryta bendra sąskaita ir atrasta, kad, bendrai, menininkai uždirba \$3,700 per metus. Iš tos sumos, vos \$1,800 pareina iš pardavinėjimo atskirų piešinių. Likusi suma susidaro iš darbo kaip mokytojų meno mokyklose ir iliustravimo knygų ir žurnalų ant užsakymo. Jeigu šimtas pačių garsiausių artistų tiek teuždirba, tai ką bekalbėti apie tą 18,000 mažiau žinomų dailininkų?

BIZNIS IR MENAS

Komerčiniai dailininkai gauna didesnes pajamas. Bet jų sritis kitokia. Jie sudaro naujas formas dėl industrinių produktų, tekstiliams raštus.

Per pastaruosius metus atsirado nauji meno ir menininkų rėmėjai. Tai didžiosios kompanijos su užsakymais dėl apgarsinimų. Panašiai kaip Renasanco laikais bažnyčia pakinkė menininkus į religijos jienas, taip dabar pakinkomi menininkai biznio vežimą vilkti. Tabako kompanijos pasamdo artistus su tarp-tautine reputacija nupiešti tabako lapus dėl kompanijos reklamos. Bile kokis piešėjas galėtų panašius lapus nupiešti, nes ten nėra kūrybos, bet kompanija nori tą pagarsėjusi vardą išnaudoti savai reklamai. Dažnai menininkas drovisi pasirašyti savo vardą po tokiu "šedevru," bet reikia valgyti, todėl parduoda savo vardą. Taip biznis puldo meną.

Žinoma, yra keletas kompanijų, kurios praktiškai naudoja menininkus. Kompanija, kuri spausdina "Encyklopedia Britannica," sudarė kolekciją daugelio metų bėgiu, susidedančią iš šių laikų Amerikos dailininkų piešinių. Ta kolekcija buvo paskolinama muziejams įvairiuose didmiesčiuose. Iš aprašymų tos meno parodos vietinėje spaudoje, kompanija gaudavo sau reklamą. Pora metų atgal, William Benton, dabar Connecticut valstijos senatorius Washington, tą kolekciją nupirko, ir taip pat ją paskolina įvairiems muziejams dėl parodos.

International Business Machine kompanija irgi turi gerą kolekciją Amerikos dailininkų piešinių. Kai kurie buvo rodomi World's Fair patalpose 1939 ir 1940 metais.

Pepsi-Cola kompanija netik turi kolekciją, bet kas metas surengia parodą naujų menininkų kūrinių ir duoda stambų piniginį prizą tam, kuris skaitomas geriausiu. Hallmark Greeting Card kompanija panašiai surengia parodas akvarelių menininkam. Iš tos parodos jie pasirenka jiems patinkamus piešinius dėl reprodukcijos ant jų sveikinimo kortelių. Už tokius parinktus piešinius jie gerai užmoka.

Gimbels krautuvė Philadelphijoje surinko

įvertinamą kolekciją piešinių, atvaizduojančių įstabesnes vietas Pensylvanijos valstijoje ir svarbesnius įvykius tos valstijos istorijoje. Ta kolekcija irgi keliauja nuo muziejaus į muziejų.

MENO ĮTAKA ŠIANDIEN

Gal tai įtaka ruzveltinės programos dėl menininkų, bet šiais laikais menas jau gana aukštai stovi žmonių mintyse. Kur tik didesnis sambūrys žmonių laukia, ten surengiama ir meno paroda. Connecticut valstijoje gyvena labai daug menininkų-tapytojų. Todėl čia per vasarą kiekviename kad ir mažiausiame miestelyje rengiamos meno parodos. Taipgi yra daug menininkų organizacijų. Knygynai, muziejai kiekviename mieste ir miestelyje stengiasi išstatyti ant parodos vietinių tapytojų kūrybą. Tai vis ant gero. Kuo daugiau mes matome tapybos, tuo daugiau išsitobulina mūsų supratimas ir skonis. O skoniui tobulinantis, mes mokėsime gražiau puošti namus, ne tik paveikslais ant sienų, bet ir suderinimu rakandų, kilimų, indų ir visko, kas mūsų gyvenimą liečia.

Menas neturi likti liuksusiniu produktu, tik turtingiems prieinamu. Darbinikiškos organizacijos irgi gali įsigyti tapybos, kuri priktų politinėms temoms jų nusistatymui, ir turėtų tokius paveikslus savo salėse pakabinti. Kodėl užleisti tokią svarbią kultūrinės programos dalį vien turčiams pasisavinti? Taipgi, kuomet sakoma, kad bile katras žmogus gali piešti, kodėl nepabando daugiau mūsų žmonių išreikšti savo mintis ir jausmus tapybos formoje? Tarp mūsų yra daugelis, kurie jau gyvena ant pensijos. Vietoje praleisti laiką kortavimui ar kitokiam betiksliam darbui, kodėl nepradėti piešiniais suformuoti savo gyvenimo patyrimus? Ne visi gali aprašyti tai, ką pergyveno. Bet atsitinka, kad tas, kuris negali parašyti straipsnio, gali tą patį įvykį piešiniu sukurti. Reikia viską išbandyti, nereikia nuleisti rankas vien dėl to, kad esame jau subrendę žmonės. Žmogaus amžius tokis ilgas, jo protas tokis lankstus, kad nėra galo jo naujiems bandymams.

LITERATŪROS APŽVALGA

DR. A. PETRIKA

DEKADENTINIS KŪRINYS "ŽEMĖ"

Los Angeles, Calif., einantis katalikiškosios srovės mėnesinukas "Lietuvių Dienos" pernai išleido "naujosios lietuvių poezijos antologiją" "Žemė," redaguotą Kazio Bradūno. Knygos tiražas 1,000 egz., kaina \$4. Antologijoje dalyvauja Juozas Kėkštas, Kazys Bradūnas, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Vytautas Mačernis ir Henrikas Nagys. Įvadą parašė Juozas Girnius.

Technikos meno požiūriu, tai gražus 193 ps. leidinys. Kas kita su turiniu. Reikia atminti, jog visi antologijos dalyviai yra nemenkų gabumų poetai ir geri eilėdaros meistrai. Bėda su jais tik ta, kad jie visom keturiom stengiasi atitrūkti nuo juos laikančios ir maitinančios žemės ir kilti į dausas, kur juos niekas negalėtų nei pasiekti, nei suprasti. Atitrūkę nuo tikrovės, jie kukuoja ir burkuoja beprasmėm frazėm ir tuščiom abstrakcijom. Jų kūryba (nors, tiesa, daug subtilesnė) skamba lyg išnykusių keturvėjininkų supainioti futuristiniai posmai. Kalbami poetai yra gana žodingi, ir jų žodžiai gražūs, tačiau tuščių žodžių avalanše jie bando paslėpti savo ideologinį tuštumą bei pridengti plokščias savo kūrybines sėklumas. Vai duotų lazdu šiems "naujoviniams poetams" Maironis, jei tik jis būtų gyvas! Tik todėl lietuvių liaudis taip pamilo ir pasisavino Maironio visuomeniniai-lyrinę poeziją, kad jisai dainavo kasdienius liaudies vargus, jos troškimus bei aspiracijas, o ne skrajojo šaltai padebesiais. Maironis pasižymėjo paprastumu, nuoširdumu ir ryškumu, kas išskiria kiekvieną tikrai pajėgų kūrėją nuo menkystos, beieškančio išėjties punkto tuščių frazių labirinte!

KAZYS BRADŪNAS

Autoriai savo kūrinių kolektyvą pavadino "Žeme," betgi kaip toli jie stovi sava kūryba nuo tos žemės! Tik vienas K. Bradūnas laikosi arčiau jos, kai jisai dainuoja artojų var-

gus bei aimanas. Jo "Maro Poemos" ir ciklas "Prie Alsuojančios Žemės" ne tik įdomūs, bet ir suprantami. Jo "Darbo bangos" skamba visai realistiniai:

Noragai nardo vagose,
Ir vyzdžiai plečiasi akių —
Galingo darbo bangose,
Galingu milžinu plaukiu. . .

Lyg bangos ežerėlyj plaukia
Vaga vis prie vagos, vis prie vagos.
O kaulai, raumenys ir kraujas šaukia:
Prie pabaigos, prie pabaigos!

Dar vieną, antrą. . . Paskutinę
Jau netoli. . . Jau tuoj gana.
Ir plūgą užgula krūtinė,
Ir spaudžia delną rankena.

Auštant, jis eina prie šaltinio nusiprausti
ir apsidžiaugęs ryto žara — sveikina darbo
diena:

Tegu vanduo šaltai purslais nutyška
Galingom rankom ir karšta kakta,
Tegu į mano kraują teka ryžtas —
Šventoji darbo diena, būk sveika!

O va kokį patetišką Bradūnas nupiešia vaizdą lietuvių ūkininkų, pabėgusių iš savo tėvynės ir beviltiškai skurstančių D. P. stovykloj:

Ant akmenio, prie bloko sienos
Susėda jie ir pražiūri į tolį.
Jau atšalal palieka molį, —
Pareina vėl artojų dienos.

Garuojančiais arimų kauburiais
Jau skraido grįžtantys varnėnai. . .
Ant akmenio prie bloko sienos
Ir šiandie nieks nepasikeis.

Nei žemės, žagrės, nei žirgų,
Nei saulėj šylančių vagų
Nėra tuštėjančioj būty.

Taip sėdi jie dienų dienom
Širdim kietom ir kruvinom,
Kaip medžiai, tylūs, išrauti.

Kokia beviltė, kokia sielos tuštuma, koks skaudus tėvynės ilgėsysis!

Bradūną tikrai būtų galima pavadinti žemdirbių poetu, jeigu jisai laikytusi savo idilinės temtikos iki galo. Tačiau atsistojęs prieš tikrovės gigantą jisai suklumpa, kapituliuoja ir griebiasi mistikos, maldų, "ašarų ir kraujo," etc. Jis nemato ateities pragiedrulių, tik mirtį, kapus ir šaukia žemę paimti jį:

Ne, daugiau jau nearsių, niekada neakė-
[siu

Ir grūdų nežarstysiu svirne. . .

Ak, jaučiu — tu gyva, tavo rankos jau
[tiesias.

Žeme, žeme, paimki mane.

Mano mintys, svajonės, mano kūnas ir
[kraujas —

Mano lauko velėna puri.

Po kančios begalinės, po nakties, jau die-
[nojant,

Apie ją pagiedok, vytury. . .

Laikas ir man jau namo —

Ir kur manęs laukia namai? . . .

Toli pakrašty lygumos

Apauga žole pelenai.

JUOZAS KĖKŠTAS

J. Kėkštas amžiumi bene bus tik visų šios grupės vyriausias. Jo kūrybą būtų galima išreikšti keletu žodžių, būtent — politiniai-pesimistinės nostalgijos himnai bei resignaciniai skundai. Nežinia ir liūdesys, tai jo poezijos vyraujanti motyvai. Jis ieško asmeninės laisvės, kuri jam yra ir laimės sinonimu. Jis sakosi esąs "sūnus laisvosios dvasios," tačiau visuomenė, ar tos visuomenės laisvė, kaip grynai individualistui, — jam nerūpi. Jo siekiai — gana "augšti." "Ant Kaspijos Kranto" stovėdamas jis šaukia:

Graudi jūra, duok man valtį!

Savo dainą mėlynoj valtyje

į temstantį aukštį noriu pakelti

ir danguj, kaip kryžiuoj, prikalti ją!

Ot, kaip drąsiai! Kitoje vietoje poetas vėl kyla, ir vis į dangų:

Tarp ežerų kalnai mažyčiai
susėdę stebi mane lekiant.

Tik nevisada jam sekasi ta dangiškoji kelionė:

Norėčiau aš eiti keliais, kurie kyla
į dangų šviesų ir mėlyną.

Keliai palūžo, o žingsniai nudilo.

Kas kelią parodys man?

Vargšas, paklydo! O gatvėse taip nejauku,
taip skurdu:

Aptemę einame keliais dienų

praėjusių, o dienos tos neaiškios ir nely-
[gios.

Blaškaus tarp jų ir gatvių alkanų

be lyros rankoje ir be knygų.

Kaip tikras dekadentas, Kėkštas skelbia pesimizmą ir tik skausme bei liūdėsyje jo gyvenimo prasmė:

Suprato liūdesio ir skausmo būtinumą,
skausme ir liūdesy pamatė prasmę gilią.

Kančioj ir liūdesy — sakydavo — širdis
[nežūna:

ji myli dar karščiau, nors meilėj tyli.

Tik kraujas, kančios ir mirtis, vilties jokios:

Jam nebereikia jau paguodos, ašarų ne-
[reikia,

lai puošia jį žaizda, ir kraujas, ir mirtis.

Šiandieną, nukankintas, kaip ir jis,

kraujuojančia, sudužusia širdim norėčiau
[eiti nebūtin. . .

Paliks paminklas:

širdis ir ašaros ant kruvino akmens.

Išrodo, kad poetas yra auka sapnų, iliūzijų ir haliucinacijų, nusakančių ne tik nuotaiką, bet ir visą jo gyvenimą:

Sapnai
sustoja prieš akis kaip didelis liepsnojęs

[miškas,

kuriame jau nebeatskiriu detalių. Viskas
[susilieja

į didžiulį gaisrą. Smilkiniuose šlama

tragiškas žuvimo himnas. Dega vėjai,

nužudytas rytas ir širdis benamė.

Sapnų nenoriu jau ir džiaugsmo nebeno-
[riu.

Vaiduoliškų namų tamsa ties širdimi pa-
[rymo

plačiu šakotu voru
ir laša į mane nuodai šurpauš nusimi-
[nimo.

O jeigu poetas negali pakilti į dangų, tai
jisai pasitenkins ir augštu kalnu, kuriame ji-
sai norėtų per amžius sustingęs stovėti:

Leiskit pakilti man į kalną,
kuris siekia trijų tūkstančių ir šimto
[metrų virš žemo žmogaus lygio,
kur guli ledas ir žmonių neliestos uolos.

Stovėsiu augštas ten ir nepasiekiamai
[status akmuo.

Tikrai nepavydėtinas testamentas! Tik kam,
broluži, bėgti nuo žmonių, būti žmonėms ne-
pasiekiamu akmeniu, kur tik ledai guli?
B r r r r r — koks šaltis! Nejaugi tau žmo-
nės taip baisūs? Čia prie jų ir šilčiau. . .

VYTAUTAS MAČERNIS

V. Mačernis (miręs Lietuvoje), kitas indi-
vidualistinis vienumos, liūdėsio ir kančios gar-
bintojas, sako, ieškąs kovos, laimės ir gyve-
nimo prasmės. Savo sonetuose ir vizijose šis
“minties” poetas teigia, jog laimės žemėje nėra,
ji esanti čia nepasiekiamą. Todėl jis
skrenda į svajonių bei iliūzijų sukurtą šalį,
ieško dausose Eldorado ir garbina mirtį bei
kančią. Prozaiškajam gyvenimui jis sako:

Būk, gyvenime, man neteisingas,
Būk versmė patyrimų karčių,
Ir sunkių pralaimėjimų ringas,
Iš kurio grįžčiau pilnas žaizdų, —

Bet būk didelis ir vienkartinis
Pažymėtas didžiųjų kančių,
Skausmo platumos — mano tėvynė,
Jas išplėsk begalybėn, meldžiu.

Sūkury nuolatinės kovos
Niekada palankiai nešypsoki
Ir nuo laimės laikyk atokiai.

Man neduoki draugų, mylimos,
švelnumu jie mane pražudys!
Mirsiu aš, mirs kovos troškulys!

Mačernis gyvenimo prasmę sutapatina su
laime. Jei jisai būtų socialistinis realistas, ji-

sai laimės ir gyvenimo prasmės ieškotų pačios
visuomenės būtyje, jos laimė — galėtų būti
jam idealas. Tačiau Mačernis yra formalis-
tinio simbolizmo atstovas, jis visuomeniniai-
tikrovinius motyvus neigia, todėl jam tenka
laimę ir prasmę sieti su metafiziniu, svajonių
sukurtu pasauliu. Jisai juokiasi iš tų, kurie
nori laimės visuomenei, kurie kovoja už ge-
resnę jos ateitį. Mačernis mano, jog tik pras-
mė yra verta kovos, o kova dėl visuomeninės
laimės yra beviltiškas gyvenimo beprasmybės
išpažinimas. Eilėraštyje “Apie Rojų” jis iro-
nizuoja:

Vargo žmonės geidžia didžio turto,
Geidžia spindesio ir prabangos,
Apie rojų žemėje sukurtą
Nepamiršta pasakos senos:

Mūsų protėviai gyveno rojų,
Mūsų ainiai vėl jame gyvens.
Vien tik mes čia, žemėj prakeiktoj,
Turim vyst, kaip gėlės be vandens. —

Ir svajonių paukštis išsitiesia
Dideliais fantazijos sparnais
Per tą platų vargo vandenyną

Skrist į šalį išsvajotą, šviesią,
Kol jį audros smūgiais įžuliais
Bangose tikrovės paskandina.

Begyvendamas mieste, tarp darbininkų, ku-
rie “nešė nuobodį veiduos ir slaptą neapykan-
tą širdy,” jis įprato “iš jų nebesiskirt, savęs
nebepažinti,” ir sunkios mintys jame gimdė
troškimą pabaigos:

Ir kai naktim pakeldavo iš miego sunkios
ir nelygios mintys,

Aš neberasdavau naujos vilties.
Todėl pamėgau ašen rudenį, liūdnas spal-
vas ir vėją,

Kurs apipurkščia šaltu lietum gailias,
bevystančias gėles,

Pamėgau tolimus, klaidžius kelius, ku-
riais negalima begrįžt išėjus,

Pamėgau griaut savy beaugančias galias.
Ir taip išblėso paskutinės džiaugsmo ug-
nys, o sieloj gimė pabaigos troškimas.

Prie šio defetistinio rezignacijos skundo
lieka tik “Amen” pasakyti!

ALFONSAS NYKA-NILIŪNAS

Mums sako, jog Nyka-Niliūnas yra "minties poetas," jis esąs visų jo sankeleivių pats "problematiškiausias," nes laiką tos nuomonės, jog "žmogiškoji egzistencija" žemėje esanti tik "laikinė tikrovė," prie kurios mes esame prirakinti. Gi mums reikia siekti "amžinybės" ir "sava šviesa" perskriosti net pačios mirties tamsą. Visa Niliūno poezija persunkta ta sąvoka, jog visa, ką mes galime žemėje pasiekti, tėra tik blankus šešėlis tų pasaulių, kuriuos mes galime iliūzijų vandentuvėje sutverti; jog mums reikia ieškoti gyvenimo prasmės ir tiesos; jog "didysis laimėjimas yra mirtis" ir jog "amžina šviesa langai užsidega tik po mirties." Jam šis "nuostabus pasaulis" yra tik svajonė, o svajonė — lygi nuliui!

Įvade Juozas Girnius, teigiamai vertindamas Nykos-Niliūno kūrybą, sako:

"Svajonės yra vienintėlė realybė, o realybė yra niekas'. Šie Oscar Wilde žodžiai, kuriuos poetas parinko motto savo Trečiajai elegijai, drauge yra motto ir visai poezijai. Tai, kas turi būti, yra nepalyginamai tikriau, net jei ir niekada nebūtų realizuota, už visa, kas faktinai yra, bet iš tiesų neverta būti. Idėjinis pasaulis visada tikresnis už brutalią tikrovę, nes ne ši, o jįsai savyje slepia tiesą ... Dėl to ir turi tiesa teisę teisti brutalią tikrovės melą. Bet ką tiesos teisė gali reikšti prieš tikrovės jėgą apsišarvojusį melą? Nelieka jai nieko kito, kaip mus tik iš vidaus gundyti, poeto žodžiais, 'nuodyti.' Todėl ji ir nuodija mus 'neramiomis svajonėmis ir kietais sapnais,' viliojančiais mus į 'fantastiškas šalis,' kurios pasmerktos iš anksto atsidužti į tikrovę ir likti skausmingomis iliūzijomis."

Nikūnas visus savo simbolistinio individualizmo sankeleivius vadina "sukilėliais už laisvę siekiančio savęs žmogaus," "herojais" ir skelbia kovą visiems "tikrovės stabams" bei "tikrovės donžuanams." Apie save jis sako:

Aš neturiu nei motinos, nei tėvo, nei tėvynės, nei idėjos.

Nei vieno artimo, nei vieno tolimo žmogaus.

Mano gyvenimas yra užgesęs laužas be liepsnos.

Nuostabios šalys, į kurias aš jus nuvest

žadėjau,

Dabar jau miega praeities lede įšalusios sapnuos,

O į mane įnirtę žiūri milžiniškos žvaigždės,

Sustingę, kaip ir aš, klastingoj begalybėj visatos. . .

Ant žemės rauda mėlyna akis, palaidojusi idealą šviesų. Mano kūnan,

Kaip viską laužantis ledynas šliaužia gyslomis žiema,

Ir dienos užgula, lyg akmenys su skausmo rūnom,

Kurių nežinomos prasmės mįslingos slėgiama

Mano dvasia pradės pavasariu nebetikėti. . .

Šiandieną mano kraujuje sušalti baigia Dievas

Ir sunkiose konvulsijose miršta kūno akmeny.

Tikrovė, iliūzijose paskendusiam Niliūnui, yra anatema:

Ir pasodino dvasioje nuodingą medį, kurs vadinasi tikrovė,

Kurio šlamėjime dar ir dabar gyvenimą žaidi. . .

Tai jį gaivini krauju. Ir kada nors išrovusi

Nemirtingumo spinduliuose persodinti žadi.

Kitoje vietoje poetas apie save byloja:

Tik aš esu kaip medis, sutrūnijęs ir tuščiaaviduris,

Kurs neša žievėje kadais išpjaustytų raidžių žymes, etc.

Nežinau, kaip kitaip būtų galima tokią kūrybą pavadinti, jei ne *dekadentizmu* ar *nihilizmu*? "Tuščiaaviduriui" Niliūnui tikrovė — "tragiška sesuo." Jis ieško "amžinybės" rakto bei "amžinosios šviesos versmės," tačiau baigia nesuradęs nei vieno, nei kito.

HENRIKAS NAGYS

Kitas tamsių nuotaikų poetas, panašus Nykai-Niliūnui, yra H. Nagys. Visa jo kūryba persunkta juoda melancholija, pesimizmo,

skausmo bei vienumos garbinimu, gausiai išmarginta simbolinės prasmės motyvais. Jam viskas juoda: ir žvaigždėta naktis, ir kraujas, ir ruduo, ir medžiai, ir jo širdis. Va kaip jis garbina tamsą-naktį:

Tu atėjai. . . Ir mano karštos rankos
paniro į drėgnų, juodų plaukų vilnis —
Tu nieko nesakai. . . Už mano lango
ir mano širdyje naktis. . . Palaiminta
[naktis.]

Tokie pat sielvartai ir tamsos pilni ir jo
“kaimai žiemos naktį”:

Tai ateina iš miškų tamsių kaimai,
pasiilgę lygumų erdvių ir vėjo,
pasiilgę kerinčio žvaigždžių spindėjimo,
tamsumo ir sopulio pritvinkusiom širdim
[kaimai.]

Kitoje vietoje vėl tas pats nenaturalumas,
vien tik kraujas, ašaros ir mirtis:

Verkiančios moterys neša kraujuojančių
vaisių pintines
ir krūpčioja, kai traukiniai surinka. . .
Topolių minios
dauboj susirinko numirusios saulės pa-
laidot.

Jį vilioja ne gyvenimas, bet karstai ir
kapai:

Tylūs karstai, balto ažuolo lopšiai,
gera jumyse bus kartą užmigt,
medžiams lopšinę, lyg pasaką ošiant,
ir kopiant žvaigždėms dangumi.

Daugiau pesimistinių dejonų:

O kaip man užrašyti rudenį ir savo juodą
kraują,
kad vieną kartą popieriuje atsivertų,
kaip negyjanti žaizda —
lietaus ir vėjų nukankintos lygumos ir
iškraipyti skaudžiai
mediniai kryžiai vakaro skliaute.

Išrodo, kad tik tamsa supa poetą, jis jos il-
gisi, jos trokšta. Užsidaręs vienuoje, jis to-
dėl ir nemato dienovidžio žaros.

Tai tokie yra portretai, profiliai ir siluetai
“generacinės” mūsų jaunųjų poetų plejados!
Jie dainuoja ne gyviems, pilnakraujams žmo-
nėms, besirūpinantiems visuomenės gerove ir
gyvenimo rytojumi, bet bekūnėms dvasioms,
saulėi, vėjui, debesims ir tamsos šešėliams.
Jų tuščias formalizmas bei simbolinės ab-
strakcijos — šauja virš taikinio, todėl gyvųjų,
gyvenimu alsuojančių visuomenės reikalų jie
neliečia. Tikrieji poetai, sąmoningi, gyvieji
visuomenės nariai, tokie kaip pav. buvo Julius
Janonis, yra *ateities pranašai*, visuomenei ke-
lio skynėjai. Jų kūryba tampa liaudies gyve-
nimo dalis, liaudis ją pasisavina ir įamžina!
O kokia gi visuomenei nauda iš jaunųjų poetų
“manifestacinės”-“idėjinės” kūrybos? Ji neįei-
na į skaitytojo kūną ir kraują, ji jo gyvenimo
neliečia, todėl ją perskaitęs pilietis skuba pa-
dėti į spintą ir užmiršti!

(Pabaiga sekamam num.)

Gražuolė idėja

Akys mėlynos gražuolės idėjos
šviečia gegužio nakties mėnesiena,
Guodžia pavargusią širdį kiekvieną.

Lūpos raudonos skaistuolės idėjos
žydi lyg rožės lapeliai sultingi,
Laime vilioja jų šypsniai aistringi.

Jauna krūtinė šauniosios idėjos
Venus deivės tobulybė alsuoja,
Amžina jaunyste klesti, bujoja.

Širdis ištikima taurios idėjos
Niekad neapleidžia kritusių draugų,
Nepamiršta draugių perblokštų audrų.

Takas vingiuotas drąsuolės idėjos
Veda į ateitį šviesią ir tyrą,
Kur aukso žvaigždės po kojomis byra.

Jonas Vasilis.

Menas, gyvenimas ir mūsų ateitis

JONAS VASILIS

Gražios uogos putino medelio,
Dar gražesni mergelės veideliai.

— Liaudies daina

— Kada kanuolės gaudžia, muzos tyli, — sakydavo senovės išminčiai. Tie žodžiai labai gerai pritinka ir mūsų laikams. Vos pasibaičius Antrajam pasauliniam karui, vėl sudundėjo patrankos tolimuose rytuose, tuo paveikdamos viso pasaulio meną, ypatingai Jungtinėse Valstybėse ir Korėjoje.

Dabartiniu metu visas pasaulis yra politiniai ir ekonominiai pasidalinęs į dvi dideles sritis: (1) kapitalistinis vakarų pusrutulis, kurio įtakoje tebėra beveik visa vakarinė Europa, pietinė Azija ir kai kurie rytinės Europos kampeliai; (2) tarybinis rytų pusrutulis, kuris apima rytinę Europą ir šiaurinę Aziją. Kapitalistinė sritis viršija tarybinę sritį valstybių skaičiumi, bet tarybinė sritis savo pusėje turi daugiau žmonių. Jungtinės Valstybės yra vakarų pusrutulio „pilis,“ o Tarybų Sąjunga yra rytų pasaulio „tvirtovė.“

Meno pasaulis taipogi yra labai ryškiai pasidalinęs į šias dvi sritis. Menininkai kovoja, nors ir be kraujo praliejimo. Jų kova, tačiau, turi lemiamos reikšmės, nes menas tai yra taikos gyvenimo kūrybos širdis, be kurios ir karo laimėjimai būtų beverčiai. Pažiūrėkime, todėl, kokį ryšį turi menas su gyvenimu.

MENO ŠALTINIS

Nuo senų senovės, bet kurioje tautoje, tikrasis meno šaltinis buvo ir tebėra liaudis. Lietuvos dainiai buvo paprasti žmoneliai. Garsiųjų karalių ir Romos popiežių portretų piešėjai dažniausiai buvo kilę iš liaudies. Ne taip seniai, būti scenos artistu ar dramų rašytoju Anglijos „mėlyno“ kraujo aristokratai skaitė pažeminimu, nors teatrą jie labai uoliai lankė.

Visų šalių kunigaikščiai, karaliai ir bajorai, begyvendami pelėsiomis dvokiančiose pilyse ar rūmuose, pasigėsdavo paprastų žmonių dvasios grožio ir jų meno, lygiai kaip kalinys pa-

sigenda saulės šviesos, gėlių ir gaivinančio laukų vėjo. Paprastų žmonių rankomis pagamintais rūbais pasipuošusi aristokratija neturėjo savo dvasioje nieko gaivinančio ir gražaus. Nujautė tai senovės didžiūnai ir apie savo dvarus jie sukviėsdavo garsius dainininkus, piešėjus, artistus, muzikus, rašytojus, šokėjus ir juokdarius. Norėdami pridengti savo pačių dvasinį plokštumą bei tuštumą, jie su pažeminimu žiūrėjo į menininkus, nes pastarieji dažniausiai jokių titulų neturėjo. Tokiu būdu ir vilkas buvo sotus ir avis pasiliko sveika. Žinoma, buvo vienas kitas menininkas ir iš aristokratų tarpo. Bet jie gyveno paprastai ir visą laisvą laiką praleido studijuodami bei tobulindami savo kūrinius. Kai kurie iš jų netgi slaptomis turėjo dirbti savo pasirinktoje meno srityje.

Nėra abejonės, kad ir šiandien daug žmonių žiūri į meną kaip į nuo gyvenimo atitrūkusį prabangos dalyką, kuriuo gali džiaugtis tik turtingi žmonės, aristokratai bei intelektualai, nes taip jau buvo per ilgus amžius praeityje.

Patys menininkai dažnai skurdo ir šiandien dar skursta, ypač vakariniame pasaulyje. Gi turtuoliai, kurie labai mėgsta grožėtis meno kūriniais, o kartais iš jų net ir pasipelninti, pačiais menininkais nesirūpina ir neretai juos paniekina.

KAS YRA MENAS?

Kas gi, pagaliau, yra menas, dėl kurio tiek daug gabiausių šio pasaulio žmonių paaukoja savo jėgas, o kartais net ir gyvybę? Anglų kalboje, žodis „art“ (menas) reiškia sugebėjimą atlikti tam tikrą uždavinį, įgytą per prityrimą, mokslą ar stebėjimą. Menininkas savo uždavinį atlieka išėikvodamas kuo mažiausiai laiko ir energijos, arba bent stengiasi taip dirbti. Kitaip sakant, paveikslų piešėjas yra menininkas, lygiai kaip ir karvedys arba architektas.

Žodis *menas* yra labai daug aprėpiantis ir jo prasmė labai gili. Ką tik paduota definicija yra techniška, bedvasinė, nors be dvasios ir pats *menas* duoda mažai naudos. Beveik kiekvienas žmogus turi savo asmenišką pažiūrą į meną. Kur prasideda *menas* ir kur jis baigiasi, negalima galūtinai pasakyti, lygiai kaip negalima yra pasakyti, kada baigiasi diena ir prasideda naktis. Tarp jų yra tiksliai neapibrėžiamas laikotarpis, vakaru vadinamas. O kas gali galūtinai pasakyti, kada prasideda ir baigiasi vakaras? Tiesa, patogumo dėlei, žmonės nustato tam tikrą valandą, kuri oficialiai yra pripažįstama kaip pabaiga dienos ir pradžia nakties. Tai yra nuomonės dalykas, kuris laikui bėgant keičiasi.

Tokia padėtis yra ir tarp jau pripažintų meno šakų. Niekas, pavyzdžiui, negali tikrai pasakyti, kur baigiasi skulptūra ir prasideda architektūra. Net ir aukščiausi meno autoritetai čia dažnai ginčijasi, daug apie tai prirašo, bet galūtinio sprendimo neranda.

Kalbant apie meną bendrai, reikėtų nepamiršti, jog ir pati gamta yra grožio kūrėja. Gėlės ir žalumynai savo spalvų suderinimu dažnai viršija tai, ką garsiausi genijai sukuria. Mineralų kristalai stebina mus savo taisyklingumu ir grožiu. Kristalas tai yra vidujinės medžiagos struktūros išorinis pavidalas. Jame gamta sukonzentruoja tam tikros medžiagos didžiausį galimą kiekį, užimant kuo mažiausiai erdvės.

Geometrinė figūra kūbas yra didžiausias galimas tūris kuo mažiausioje ketvirtainėje erdvės figūroje. Rutulys šiuo atžvilgiu yra tobulumo riba, nes rutulyje yra sukonzentruotas didžiausias bet kokioje erdvės figūroje galimas tūris, užimant kuo mažiausiai erdvės. Mūsų planeta žemė, nors tikrumoje ji yra elipsoidas, praktiškai žiūrint, galima skaityti rutuliu.

Architektas sukuria gražiausius rūmus ir katedras, vadovaudamasis tuo pačiu principu. Jo tikslas yra sukurti naudingiausių galimų pastatų, užimant kuo mažiausiai erdvės. Šį pagrindinį tikslą dažnai užtemdo išoriniai bei vidiniai skulptūros, mozaikos ir piešybos pagražinimai. Atydžiau pasižiūrėjus, galima, tačiau, pastebėti ir geometriškas figūras ir jų dalis.

Klasiška graikų architektūra yra paremta

ant paprastos bakūžės keturių sienų ir stogo skliautų. Senovės žmonės patyrimo keliu per ilgus amžius surado, kaip pastatyti namuką, kuris duotų kuo daugiausiai žmogui patogios erdvės viduje, tuo pačiu metu užimdamas kuo mažiausiai vietas. Paskutiniai charakteristika reiškė sutaupymą laiko ir medžiagos. Skliautų kampas buvo tuo pačiu keliu surastas. Pagal jį pastatytas stogas kuo geriausiai į šalį nukreipia lietaus vandenį, tuo pačiu metu reikalaujamas kiek galima mažiausiai medžiagos.

Senovės graikai, po ilgo stebėjimo, argumentų bei bandymų, priėjo prie išvados, jog to, ką paprastai žmonės atrado per ilgų amžių patyrimą, negalima pakeisti bei pagerinti. Tuos pagrindinius bakūžės bruožus galima aiškiai matyti klasiškuose senovės graikų pastatuose. Nežiūrint, kad jų šventyklos žibėjo auksu ir buvo papuoštos marmuro statulomis, jų skliautuose galima pastebėti paprasto bakūžės šiaudinio stogo grebėstų galų palikuonius.

Ant panašaus pagrindo jie išvystė ir pagarsėjusią savo keramiką. Jų vazos ir šiandien yra menininkų kopijuojamos. Tą patį daro ir architektai. Žodžiu, viso graikų klasiško meno širdyje glūdi paprasto žmogaus dvasia, tuo pačiu ir jo amžinumas bei didybė.

MENO RIBOS

Tai nėra meno apribojimas ir užtroškimas. Priešingai, tas atidaro menui duris į platųjį pasaulį ir užtikrina jo ateitį. Menas turi ribas išreiškimo atžvilgiu, kurias pripažįsta visi vidutiniai, normalūs šio pasaulio žmonės.

Meno kūriniai turi tris bendras dimensijas: ilgį, plotį ir aukštį. Skulptūroje jos matomos labai aiškiai. Iš pirmo žvilgsnio, piešinys turi tikrai ilgį ir aukštį, bet reikia nepamiršti, jog geri piešiniai beveik visados atvaizduoja gilumą perspektyvos keliu. Trečioji — platumo dimensija čia yra iliūzija, nes be jos piešinys atrodytų plokščias. Ant medžio išpiaustuose piešiniuose ši trečioji dimensija dažnai yra paliekama žiūrėtojo vaizduotei.

Muzika irgi yra oro bangų reiškinys, kuris vyksta erdvėje. Ji erdvė yra matuojama trimis dimensijomis, nors savo ausimis mes jų ir neapčiuopiame. Muzikai, tačiau, kalba apie

aukštas, žemas, ilgas ir trumpas gaidas arba apie plokštų ir gilų balsą.

Šios trys dimensijos yra nustatytos gamtos ir jos nesikeičia. Skirtingo bet kurio meno kūrinio įvertinimo priežastis yra variacijos penkių pagrindinių žmogaus pojūčių: regėjimo, girdėjimo, palietimo, uoslės ir skonio.

Kiekviename žmoguje šie pojūčiai yra skirtingi nuo kito žmogaus, arba bent vienas iš jų. Vidutinis žmogus toli gražu mato ne visas spalvas, kurios gamtoje yra. Yra spindulių, kurie paveikia fotografijos plokštelę, bet žmogaus akys jų nemato. Lygiai taip pat yra garsų, kurių žmogaus ausys negirdi, nors kai kurie žvėrys ar paukščiai juos labai lengvai išgirsta. Be to, muzikai su labai gerai išlavintomis ausimis girdi muzikos žemesnes ar aukštesnes gaidas, kurių vidutinio žmogaus ausys nepagauna. Tas duoda suprasti, kodėl labai retai bent du žmonės tą patį meno kūrinį vienodai įvertina. Daugumas žmonių eina pagal žinomo kritiko ar menininko nuomonę, daug dėmesio nekreipdami į savo pačių pojūčius.

Geras meno kūrinys, tačiau, apima visas tris pagrindines dimensijas ir paveikia visus penkis žmogaus pojūčius. Paimkime paveikslą, atvaizduojantį vyšnių sodą pavasarį. Žiūrėtojas apčiuopia laukų ilgį bei plotį ir dangaus aukštumą. Jo akis žavi pievų žalumas; vaizduotės pagalba, jis girdi paukščių čiulbėjimą; ant savo skruostų, jis lyg ir pajunta vėsų pavasario vėjelio švelnumą; jam pakvimpa vyšnių žiedai, o burnoje pasijunta gailinančio, skaidraus šaltinio vandens skonis.

MENO NAUJI HORIZONTAI

Bet vakarų pasaulio menininkai šiandien yra nepatenkinti tuo, ką vidutinis, normalus žmogus apčiuopia. Vardan naujų meno horizontų, atsirado muzikos, kuri daugiau ausis rėžia ir klausą gadina, negu duoda dvasinio pakilimo. "Viskas eina" vardan originalumo, nors tuo būdu ne vienas menininkas užmaskuoja savo talento trūkumus.

Paimkime surrealistų paveikslą. Jame galima matyti medis be lapų, kurio kamienas ir šakos yra auksinės. Ant vienos šakelės kabo ant šilkinio siūlo pakabinta moters šlaunis; ant kitos šakelės tūpi žalias varnas su cilindriu ant galvos ir su kavalierišku kaklaraiš-

čiu po kaklu, spausdamas lietsargį po sparnu; ant apatinių storesnių šakų draikosi žmogaus viduriai; į horizontą veda tiesios perspektyvos linijos, tarp kurių, kaip vieškeliu zovada lekia sutvėrimas, turintis arklio pirmutines kojas, jaučio paskutines kojas, asilo uodegą, žmogaus galvą ir vilko ausis. Na, jei pastebėsime tą sutvėrimą besivejantį čerapaką, tai jau pasieksime surrealistų meno viršūnę. . .

Tikrumoje, tai yra ketvirtosios dimensijos ieškojimas, kurios žmogus negali apčiuopti savo penkiausiais pojūčiais. Tai yra veržimasis į sapnų karalystę, kuri reikalauja šešto pojūčio. Prastai kalbant, durnaropių užsirūkęs, žmogus gal ir mato tokius vaizdus slenkant prieš savo akis, bet tai jau abejotinos rūšies menas. Ant drobės, jie parodo įgudusio žmogaus rankų darbą, bet apie jų dvasią reikia būti labai atsargiam.

Visai kitokią įspūdį sudaro Mona Lisa paveikslas, pieštas Leonardo da Vinci. Tas praeities genijus turėjo visai kitokią nuomonę apie meną. Pagal Mona Lisos kritikus: "Akys, nosis, veidas, lūpos ir skruostų ružavumas neatrodo, jog jie yra išpaišyti, bet tikrumoje kūnas ir kraujas."

Argi pradžioje šio rašinėlio paminėtos liaudies dainelės dvi eilutės nepasiekia to pat tikslo? Dainuodamas jas, žmogus lyg ir mato vėjo išglamonėtus ir skaidrios saulės išbučiuotus jaunos mergaitės be dažų raudonus veidelius, kurie primena jam prisirpusias putino uogas.

Tarybiniuose kraštuose irgi einama ta pačia kryptimi. Gamta ten yra laikoma didžiausia menininkų mokytoja. Muzikos kompozitoriams, pavyzdžiui, yra patariama kurti muziką, kuri yra žavi, švelni ir įkvėpianti. Negirdėti ten žiaurių garsų, primenančių mėsos peiliu skrodimą.

— Idėja yra meno kūrinio siela, — pasakė Tarybų Sąjungoje pagarsėjęs rašytojas Vladimiras Korolenko.

Komercinis menas, kai jis netenka sielos ir pasidaro menas menui, kaip ir komercinė meilė-meilei, turi labai tinkamą pavadinimą — prostitucija. Menas-menui yra aristokratijos žaislas, neturintis vietos šio pasaulio kovoje dėl šviesesnės ateities. Jis yra tautos moralinio pašlijimo ženklas.

Aristokratija-aristokratijai, kuri taip mėg-

sta didžiulis savo bočių atsiekimais ir dabartine savo padėtimi kaip žmonijos masių vadovė, užmiršta, jog ir vadovybė-vadovybei yra nutolimas nuo nesulaužomų gamtos dėsnių. Vadas yra tikru vadu, kolei jis veda žmoniją į šviesesnę ateitį. Tik tada jo egzistencija yra pateisinama.

Bet vadovas-vadovybei, kuris apverčia gamtos dėsni ir griaua žmonijos gerovę bei laimę, kad susikurti pats sau rojų šioje žemėje, neišvengiamai pūva ir yra sunaikinamas pačių žmonių. Jis pasidaro nebereikalingas, o gamta žiauriai sunaikina viską, kas yra ne-naudinga. Pažvelgus į istoriją, nesunku yra tai pamatyti.

MENO ĮTAKA ŽMONIJAI

Kaip matėme, menas užima labai svarbią vietą gyvenime. Kiekviename žingsnyje žmogus susiduria su menu. Jis gimsta, gyvena ir miršta su menu.

Kasdieninis kambarys ar butas, papuoštas gabios ir atsidėjusios šeiminkės rankomis, sudaro malonų ir jaukų įspūdį. Smagu yra jį sugrįžti po darbo pavargusiam vyrui. Kitas yra dalykas, kada jis randa ant grindų besiviliojančius tuščius alaus butelius. Čia yra jau meno trūkumus. Šiandien profesionalai namų dekoruotojai šią meno šaką studijuoja ir iš to neblogai gyvena. Seniau, kai kurios moterys sugebėdavo ir iš prigimties tai tinkamai atlikti.

Antrojo pasaulinio karo metu karinėse ligoninėse buvo pastebėta, jog tam tikri paveikslai teigiamai paveikia sergančių arba sužeistų kareivių nuotaiką ir tuo pačiu pagreitina jų pasveikimą. Tai įrodė, kad meno kūriniai turi labai apčiuopiamą įtaką į žmogaus dvasią ir sveikatą. Sveikas žmogus, aišku, to greitai nepastebi, bet paveikslai ant jo kambario sienų turi įtakos į jo dvasią ir sveikatą, nors ji yra nežymi.

Dainavimas irgi nėra tikrai žaislas. Lietuvos kaimo žmonės visados buvo dideli dainininkai. Tai yra geras požimys, nes visų tautų sveiki žmonės mėgsta sudainuoti. Kada žmogus dainuoja, jo gerklės stygų virpėjimas sukelia ore garso bangas. Kaip žinome, garso bangos greičiau ir lengviau keliauja per kietus bei skystus kūnus (metalą, medį, vandenį, kaulus, mėsą ir t. t.), negu per dujas — orą.

Taigi, tos garso bangos lengvai keliauja ir per visą žmogaus kūną, ypač per jo galvą. Jos paveikia galvoje ir visame kūne esančius nervų centrus, kurie savo keliu kontroliuoja kraujo tekėjimą, virškinimą, kvėpavimą ir naujų raumenų bei kaulų augimą. Be to, dainuotojas visados turi giliai alsuoti ir tuo būdu padidina savo sistemoje deguonio kiekį. Visa tai pakelia jo ūpą, sužadina apetitą ir padeda nešti kasdieninius vargus bei bėdas. Taipogi buvo pastebėta, jog tos merginos, kurios dažnai dainuoja, turi gražesnes lūpas, negu nedaivininkės. Kaip matome, gamta apdovanojo tuos, kurie mėgsta dainuoti. . . ir ne visada taip jau proziškai. . .

GYVENIMAS YRA MENAS

Žodžiu, menas yra praktiškas ir kasdien žmogui reikalingas dalykas. Jis atskiria šių dienų žmogų nuo priešistorinio laukinio urvų gyventojų; jis yra žmogaus ateities viltis.

Pats gyvenimas yra menas. Tas gal niekada nebuvo taip aišku kaip dabartiniais laikais. Mokslas atidarė vartus pasaulio žmonėms į beveik neribotas galimybes. Mašinos vis daugiau ir daugiau lengvina žmogaus darbų našumą, nors pats žmogus, kažkodėl, neatrodo laimingesnis ar laisvesnis. Jis yra prirakintas prie mašinos lygiai taip pat, kaip ir senovės baudžiauninkas kad buvo pririštas prie žemės. Kodėl?

Atsakymas yra labai paprastas: žmogus užvaldė daug meno sričių, bet jis neužvaldė savo paties gyvenimo meno. Pavienis žmogus dažnai nežino kaip praleisti laisvą nuo darbo laiką. Bažnyčios ir mokyklos jo neparuošia komplikuojamam moderniškam gyvenimui. Jis praleidžia ilgas valandas traktieriuose, jo šeimyninis gyvenimas pašlįja ir jis dažnai atsiduria kalėjime.

Šioje šelstančioje žmonijos jūroje, žmogus turi būti savo asmenišką gyvenimo menininkas, jei jis nori sulaukti senatvės kaip normalus, naudingas savo kraštui pilietis. Moderniškas vakarų pasaulis siūlo daug viliojančių, žvilgančių pagundų, kurios išveda žmogų iš naudingo, tikro gyvenimo kelio, palieka jį į pelkes vedančiuose šunkeliuose ir vėl ieško naujų aukų.

Su atominėmis bombomis didžiųjų tautų (Pabaiga ant 62-ro pusl.)

BARANAUSKAS IR JO "ANYKŠČIŲ ŠILELIS"

Šiomet sukanka lygiai 50 metų nuo mirties Antano Baranausko, "Anykščių šilelio" autoriaus. Tos sukakties atžymėjimui čionai patiekiamo įžymaus Tarybinės Lietuvos rašytojo trumpas pastabas apie poeto gyvenimą ir kūrybą.

A. VENCLOVA

"Anykščių šilelio" autorius išgyveno ne trumpą gyvenimą — apie 67 metus (1835—1902). Tačiau tik keleri jo jaunystės metai (1857—1859) pasižymėjo intensyvia poetine kūryba: 1857 m. A. Baranauskas parašė savo garsiąją "Dainų Dainelę," 1958—1859 m. — "Anykščių šilelį," 1858 m. rudenį — "kelionę Peterburkan," 1859 m. — "Dievo Rykštę ir Malonę," tais pat metais — "Pasikalbėjimą Giesmininko su Lietuva," o 1863 m. — "Ko gi Skauda Man širdelę." Senatvėje A. Baranauskas rašė dar religinių giesmių. Tačiau aukščiausioji A. Baranausko poetinės kūrybos viršūnė — tai "Anykščių šilelis," 24 metų jaunuolio dviejų vasarų darbas, kuris visiems laikams įėjo į mūsų grožinę literatūrą kaip giliai poetiškas kūrinys. Neminėsime čia gausingos A. Baranausko filologinės korespondencijos su kitataučiais kalbininkais, jo kaip mokytojo vaidmens K. Jauniui ir kitiems, jo matematinių ieškojimų. Tai rodo įvairiopus A. Baranausko gabumus ir interesus, bet tai nieko neprideda jam mūsų literatūros istorijoje. Ir kada iš naujo perskaitai "Anykščių šilelį," kuris ligi šiol giliai jaudina, o po to imiesi sklaidyti kitų jo "giesmių" ir eilėraščių puslapius, ilgai galvoji, kokia didelė tragedija, kad poetas palūžo, kad nelemtai nutrūko jo poetinis balsas.

A. Baranauskas gimė 1835 m. Anykščiuose, gausioje vargingųjų valstiečių šeimoje. Augo jis ten pat Ažupiečiuose. Tėvai gyveno labai skurdžiai, nors ir buvo įsigiję pusę valako žemės. Duonos kąsnis buvo Baranauskų šeimoje pagrindinis rūpestis.

DVASININKO KARJEROS SIEKIMAS

Būsimojo poeto vaikystė panaši į tūkstančių lietuvių vargingųjų valstiečių vaikų jaunas dienas: jis ganė bandą, dainavo savo paties

sudėtas daineles. Liaudies vaikas anksti ėmė rodyti savo gabumus. Bet jo jaunystė skurdi ir sunki — po pradžios mokyklos jis patenka į Rumšiškių valsčiaus raštininkų mokyklą. Ją baigęs, A. Baranauskas raštininkauja Rumšiškėse, Kaune, Vainute, Raseiniuose, Sedoje, Skuode. Užguitas valsčiaus raštininkėlis anksti pradėjo svajoti apie aukštesnį mokslą, apie poeziją, laisvu laiku jis eiliavo. Už skolintus pinigus nusipirko Telšių gimnazijoje keturių klasių baigimo pažymėjimą ir įstojo į Varnių dvasinę seminariją. Kito kelio į mokslą tais laikais jam nebuvo. Atkreipęs čia vadovybės dėmesį savo gabumais, A. Baranauskas pradeda kilti dvasinės karjeros laiptais vis aukštytyn, kol galų gale senatvėje pasiekia vyskupo kėdę, užmiršęs savo jaunystės idealus, buvusį savo demokratizmą, poeziją, netgi beveik visiškai atsisakęs nuo gimtosios kalbos, susidėjęs su "aukštesne," "bajoriška" to meto višumenės dalimi.

ATSISVEIKINA SU IDEALAIS

Jeigu 1857 m. savo eilėraštyje "Dainų Dainelė" A. Baranauskas kalbėjo, "kad nebus ponų ir dvarų," tai juo toliau, juo labiau poetas tolsta nuo šių demokratinių minčių, juo labiau jis darosi būdingas bajoriškai klerikalinės ideologijos žmogus, visą Lietuvos išganymą tematąs "lenkiškoje katalikiškoje vieroje," nepakenčiąs visko, kas dvelkia koku nors naujumu ar revoliucingumu. "Tegu meldžias, vargsta ir vargdieniais miršta. Tegu nieko taip neklauso, kaip bažnyčios balso," — štai poeto receptas carizmo ir feodalų spaudžiamai liaudžiai "Pasikalbėjime Giesmininko su Lietuva."

A. Baranausko jaunystė tenka baudžiaviniam laikotarpiui. Bet poetas sulaukė ir to laiko, kada baudžiavą panaikinus, antroje

XIX am. pusėje Lietuvoje prasidėjo tautinio išsivadavimo sąjūdis, nukreiptas prieš atgyvėsius feodalizmo liekanas Lietuvoje ir prieš carizmo ekonominę bei tautinę priespaudą. Tas sąjūdis užgriebė vis platesnes liaudies mases. Tačiau A. Baranauskas liko visiškai svetimas sąjūdžiui, jis dargi stėjo prieš jį, pasukdamas į feodalines bajorijos pozicijas.

“Kelionėje Peterburkan,” parašytoje 1858 metų rudenį, autorius išreiškia jau daug ir savo siaurai klerikalinių samprotavimų, neįstengia carizmo atskirti nuo rusų tautos, tuo metu prislėgtos kaip ir lietuvių tauta, ir iš carinės priespaudos išeitį galų gale mato ne revoliucinėje kovoje, o “šventoje kantrybėje” ir pomirtinėje “dangaus linksmybėje.”

“Dievo Rykštę ir Malonę” ir “Pasikalbėjimą Giesmininko su Lietuva” net jų parašymo meto perspektyvoje reikia laikyti visuomeniškai reakcingais, poetiškai mažaverčiais eilavimais. Parašyti antipoetine, kantičkine forma, šie eilavimai, ypač antrasis, persunkti klerikalizmo, “kelia didžiausios abnegacijos, klusnumo ir evangeliškos ubagystės reikalavimą” (Mykolaitis-Putinas) lietuvių liaudžiai tuo metu, kada prieš ją stovėjo uždavinys išsivaduoti iš baudžiavos ir carinės priespaudos.

Juo toliau, juo svetimesnė A. Baranauskui darėsi bet kokia naujovė, bet kokios “muzikiškos užmačios,” kurios kylančios buržuazijos ekonominius reikalavimus dangstė tautiniais šūkiiais ir didele dalimi buvo nukreiptas prieš A. Baranausko idealizuojamą feodalinę bajorišką kultūrą. A. Baranauskas, apribotas savo konfesinių nusistatymų, atitrūkęs nuo liet. liaudies, prisigėręs klerikališkai bajoriškų pažiūrų, ilganiui darėsi tipišką reakcingiausios feodalų-dvarininkų ir bažnyčios magnatų ideologijos reiškinį, kupinas paniekos nacionaliniam liaudies judėjimui. Ir tikru anachronizmu, juodžiausia reakcija skamba apie 1890 metus išspausdintojo A. Baranausko „Paskutinio Pamokslą“ svaičiojimais, kur jis liepia muzikams mylėti “ponus ir bajorus katalikus, kaip savo prietelius ir geradėjus.” Nenuostabu, kad net J. Tumas A. Baranauską viešai vadino renegatu, už tai atsidurdamas konsistorijos teisme.

ŠAUNUSIS POETINIS PALIKIMAS

Nuo A. Baranausko mirties (1902 m.) pra-

ėjo pusšimtis metų. Lietuvių tauta per tą laikotarpį išėjo milžinišką istorinį kelią. Seniai palaidotos feodalizmo liekanos, seniai likviduotas carizmas, o buržuazija, Baranausko laikais dar tik kilusi, šiandien mūsų respublikoje jau galutinai sutriuškinta ir likviduota darbo žmonių, kuriančių socialistinę visuomenę. Daugelis A. Baranausko posmų šiandien tegali turėti mums tik tam tikrų ano meto reakcingųjų visuomenės sluoksnių mąstysenos ir pažiūrų iliustracijos reikšmę. Daugelis jų šiandien yra nebe aktualūs, neįdomūs. Tiktai vienas pirmųjų A. Baranausko kūrinių, tik jo jaunystės darbas — “Anykščių šilelis,” sulaukęs jau virš 90 metų (jis, kaip minėta, parašytas 1858 ir 1859 m. vasaromis), tebėra gyvas, išlaikęs visą poetinį šviežumą, spalvingumą ir grožį.

A. Baranauskas, savo poetines jėgas jau mėginęs ankstyvosios jaunystės metais — mokydamasis raštininko amato Rumšiškėse, vėliau raštininkaudamas Telšiuose ir kitur, be abejo, 1858 m. jau turėjo nemaža įgudimo eiliuoti. Tačiau, neskaitant XVIII a. Donelaičio, M. Strazdelio, D. Poškos, Stanevičios ir dar vieno kito, to meto mūsų literatūrinė aplinka buvo gana skurdi, ir buvo maža pavyz. mūsų literatūroje, kuriais jaunas autorius būtų galėjęs sekti arba iš kurių būtų galėjęs mokytis. Reikia manyti, A. Baranauskas tuo metu buvo daugiau susipažinęs su lenkų poezija, pirmiausia su A. Mickevičiaus kūryba.

“Anykščių šilelis,” ši įkvėpta jausminga giesmė apie Lietuvos grožį, šis aistringas lyrinis monologas tiek savo tema, tiek poetiniu meistriškumu užima išskirtinę vietą palyginti neturtingoje XIX a. lietuvių poezijoje. “Anykščių šilelis” iš pirmojo pažvelgimo tartum turi vieną tikslą — poetiškai pavaizduoti Lietuvos miško grožį, bet atidžiai išsižiūrėjus, jame aiškiai matyti atspindys tų socialinių sąlygų, kuriose jisai gimė. Jo parašymo metu Lietuva buvo, iš vienos pusės, prislėgta carizmo, o iš kitos — dvarininkų. Aplinkui poetas tematė žiaurią caro baudžiavos priespaudą ir liaudies išnaudojimą, o prieš akis dar nebuvo aiškesnės perspektyvos lietuvių liaudžiai iš tos priespaudos išsivaduoti. Dar baudžiavinės, feodalinės Lietuvos sąlygomis jau pradėjo veržtis į gyvenimą gimstančio kapitalizmo nešami santykiai, kada viskas — taigi ir miškai

— virto prekybos, pasipelnymo objektu, kada patriarchaliniai žmonių papročiai kitėjo, iro ir griuvo, kada pinigai pradėjo vaidinti vis didesnį vaidmenį, naikindamas visus buvusius patriarchalinio gyven. sentimentus. Ir žvilgsnis poeto, neapkenčiančio žiaurios dabarties ir dėl savo pažiūrų ribotumo nematančio ateities perspektyvos, krypo į praeitį, poetas ją idealizavo ir kaip kontrastą dabarčiai dainavo įkvėptais žodžiais. Galimas daiktas, A. Baranauskui Anykščių šilelis — tai Lietuvos alegorija, poeto išsvajota tariamojo grožio ir visokios laimės šalis palyginti su baudžiavine ir carine priespauda. Tačiau "Anykščių šilelio" netgi neaiškinant alegoriškai, neabejotina viena, — kad poetas visą savo meilę ir aukštą įkvėpimą atiduoda praeičiai, tamsioje savo epochoje tematydamas "kalnus kelmuotus, pakalnes nuplikusias."

A. Baranauskas savo kūrinys neduoda mums konkretaus savo įsivaizduojamojo Lietuvos gyvenimo vaizdo. Aišku tik tiek, kad, jo manymu, senovės lietuviai "gyvenę vienybėje," garbindami šventuosius medžius ir savo "dievaičius." Be abejo, A. Baranausko įsivaizduota Lietuva buvo panaši į vėliau apskritai buržuazijos vaizduotą Liet., neva nesusiskirsčiusią klasėmis, neva jokių prieštaravimų nedrąskomą, neva be priespaudos ir išnaudojimo, — tokią Lietuvą, kokios iš tikrųjų niekad nebuvo. Tačiau Baranausko giesmėje Lietuva yra ne istoriškai konkretizuota sąvoka, o daugiau simbolis, jungęs į "vienybę" visus lietuvius.

Dėl to su didžiule poetine jėga, su apčiuopiamu konkretumu poetas savo kūrinys pavaizdavo senovinės Lietuvos miško gyvenimą. Gilia poeto meile apgaubtas jo dainuojamas Anykščių šilelis. Jaunas poetas, kurio ryšiai su liaudimi "Anykščių šilelio" parašymo metu buvo itin glaudūs ir tvirti, į savo kūrinį sugėbėjo įdėti tą giliausią gamtos jausmą, kuris skambėjo jau iš Donelaičio "Metų" ir iš S. Daukanto Lietuvos girių aprašymo.

MEILĖ GIMTOJO KRAŠTO GAMTAI

Poetas tada, matyti, labai stipriai jautė gimtojo krašto gamtą, mylėjo ją sūniška meile, giliai pergyveno subtiliausius jos garsus, spalvas ir kvapus. Nerasime mūsų poezijoje labiau niuansuotų gamtovaizdžių už tuos, kuriuos randame "Anykščių šilelyje." Medžių,

žolių, uogų, grybų, paukščių ir miško žvėrelių karalystė poeto pavaizduota su nepralenkiamu spalvų, garsų ir kvapsnių įvairumu, su darnia ir drauge įvairia gamtos reiškinių dinamika.

Daugybė šioje giesmėje išbarstytų onomatopėjų (gamtos garsų pamėgdžiojimų) "Anykščių šilelį" sieja su mūsų liaudies kūryba. Ir ne tik tai. Padavimas apie Lietuvos gamtos keistenybę — didžiulį Punktuko akmenį, apie žalčio žmoną ir jos vaikus, baravyko ir jo būrio aprašymas — viso to užuomazgą randame giliausiame liaudies kūrybos šaltinyje — pasakose, dainose, legendose.

Po Donelaičio mūsų poezijoje ligi "Anykščių šilelio" veltui ieškotum tokio aukšto poetinio meistriškumo, vaizduojant gimtojo krašto gamtovaizdį su visu jo spalvingumu ir įvairumu. Jeigu "Anykščių šilelis" yra parašytas iš viso aukštu poetiniu lygiu, tai jame randi vietų, kur poetas tartum tiesiog susilieja su vaizduojamu objektu, perduodamas gamtos reiškinius su didžiule įdvasinta jėga, su giliu emocingumu:

Vidunaktyj taip tyku, —kad girdi, kaip

[jaunas

Lapas arba žiedelis ant šakelių kraunas;

Girdi, kaip šakom šnibžda medžių kalba

[šventa,

Kaip žvaigždelės plevena, gaili rasa krin-

[ta.

Dėl to ir širdyj visos pajautos nutilsta.

Ramiu tykumu malda dūšia dangun kilsta.

E kai jau dienai brėkstant rytai šviesa

[tvinksta,

Rasos pilnos žolynų žemyn galvos linksta,

Tada šilas nubunda, visa yra tyla,

Prasideda pamažu šventa dienos byla.

Kas ten šlama? — e vėjo papūstas lapelis.

Egi gūžtoj nubudęs sujuda paukštelis.

Kas ten treška? — e vilkas: dieną, mat,

[užuodžia,

Iš naktinės medžionės per pakrūmes

[skuodžia.

Gludžiausią lietuvių liaudies ryšį su gamta, gamtoje ieškojimą prieglobsčio, paguodos, džiaugsmo — visa tai A. Baranauskas sugėbėjo pajusti ir išdainuoti nepaprastai jautriai ir giliai:

Ir nei vieno liemenio lietuviai nekirtę,

Jėg tik stuobriai papuvę savaime išvirte,
Nes ir miškas lietuvi, kaip tiktai galėjęs,
Taip visados ramines, visados mylėjęs:
Žvėrim, paukščiais ir vaisiais dengęs ir

[penėjęs,

Ir neprietelius mušti griūdamas padėjęs;
Sunkioj dienoj duodavęs slaptus nuo bai-

[sybių,

Liūdnoj dienoj paveikslą visokių ramybių,
Linksmoj dienoj daugumą visokių gra-

[žybių.

Miškas buvęs ištikimas liaudies draugas net
ir pačiomis sunkiausiomis dienomis — bado
metais:

Sunkios dienos atėję, žmonės badu mirę,
Samanas duonon kepę, žieves sriubon
[virę.

— — — — —
Miškas žmonių pasgailęs, rasa apsverkęs,
Aukštas savo viršūnes debesin įmerkęs
Ir sušukęs: “Broliukai, ginkitės nuo
[bado!

Palaminta toj ranka, ką kirvį išrado!”

Visas “Anykščių šilelis” skamba kaip
džiaugsmo giesmė Lietuvos miško grožiui. Tik
giesmės pradžia ir pabaiga nuaidi aštria liū-
desio ir priekaišto gaida, nukreipta prieš nau-
juosius laikus, jų papročius ir žmones.

Su ašarom pirmieji truputį praskynę,
Vaitodami jų vaikai taip gynę tėvynę;
Dūsaudami anūkai tuos miškus eikvoję.
Proanūkai vežimais miestelin vežioję;
Po keturias dešimtis vežimų pardavę,
Džiaudavęsi į dieną po muštinį gavę, —

tiksliai, sausai, pilnais pasipiktinimo žodžiais
poetas kaltina tuos, kurie sunaikino pačią
šauniausią krašto brangenybę — mišką dėl
pinigų.

PRIEŠ BAUDŽIAVĄ IR CARIZMĄ

“Anykščių šilelio” pabaiga nuskamba rūs-
čiai ir niūriai, kaip laidotuvių giesmė patri-
archaliniams santykiams. Miškas jau seniai
nebeteko savo šventumo aureolės. Naujai pa-
statyti “kučmeistrai,” “liesvinčiai” atnešė
žmonėms naujus suvaržymus, spekuliaciją ir
išnaudojimą. Drauge su pinigais ėjo degtinė,
smuklė, valdininkas:

Atvažiavo kučmeistras, šilą apžiūrėjo,
Ravus ant kelių kasė, liesvinčius padėjo
Ir paganią užgynė, ir grybaut užgynė,
Slapta pardavinėjo ir per naktis skynė;
Vyresnybei melavo; e žmonėms, kai verkė,
Nasrus kamšė kulokais, kraujo klanan
[merkė.

Šiuose posmuose nesunku įžiūrėti ir aiškų
carizmo, tautų engėjo, dešifravimą. Tragiškas
Anykščių šilelio likimas poetui — tai baudžia-
vos ir ypačiai carizmo prislėgtos Lietuvos
liaudies likimas. Atrodo, kas būtų natūraliau,
jeigu ne protestas prieš poeto nurodytą liau-
dies prispaudą ir paniekinimą! Tačiau poetas
pasitenkina vien žiaurių priespaudos faktų
konstatavimu. Jis neragina Lietuvos liaudies
į kovą — jis netiki ta kova ir nenuvokia, kur
ji gali nuvesti. “Anykščių šilelis” baigiamas
liūdnu nusiminimo akordu:

Ir liko šitie kalnai pliki ir kelmuoti,
Aplaištyti ašarom, gisme apdainuoti.
Ir giesmė nepabaigta: kai širdis susopo,
Ant dūšios labai sunku ir neramu tapo.
Mat, toji pati galybė, ką miškus sugraužė,
Širdį, dūšią apgriuvo... ir giesmę nulaužė.

Reikia pabrėžti, kad dėl savo pažiūrų ribo-
tumo poetas neįstengė suvokti istorinės rai-
dos, pasisakydamas prieš kylančius kapitalis-
tinius visuomeninius santykius, kurie griovė
feodalizmą, patriarchalinius santykius, atseit,
tai buvo anuo metu pažangus reiškinys.

POETINIS ŠEDEVRAS

Poetas, per visą savo kūrinį išsilaikydama-
nuoseklaus realizmo plotmėje, “Anykščių
šilelį” plėtoja kompoziciniu poetinio monolo-
go principu, kas žingsnis surasdama vis nau-
jų ir naujų taiklių, būdingų, įdomių detalių
savo piešiamam vaizdai konkretizuoti ir įdva-
sinti. Poeto vaizduotė yra tiesiog neišsemia-
ma taikliai, spalvingai, ryškiai metaforai,
palyginimui ir epitetai, subtiliausias, ligi jo
lietuvių poezijoje nepasiektam niuansų, at-
spalvių žaidimui. “Anykščių šilelio” vertėjas
į rusų kalbą, įžymusis tarybinis poetas N.
Tichonovas sako: “. . . gilindamasis į darbą,
aš buvau nepaprastai nustebintas tuo jausmų
stiprumu, vaizduojant puikią Lietuvos gamtą,
o tokios poemos vietos, kaip naktis auštant,

liepyno aprašymas arba miško išnaikinimas, taip mane sužavėjo, kad su didžiausiu džiaugsmu įnikau į poemos vertimo darbą, kur trys šimtai keturiasdešimt eilučių vaizduoja tik miško peizažą. Aš supratau, kad šis kūrinys, persunktas miško ošimo nepaprastu spalvingumu, lietuvių kalba skamba kaip simfonija."

"Anykščių šilelis" parašytas šiandien lietuvių poezijoje jau nebevertinama silabine eilėdara. Bet reikia pasakyti, kad net šios eilėdaros sunkumus poetas meistriškai nugali, pasiekdamas retą skambumą, frazės grakštumą, liaudies kalbos natūralų aidėjimą, įrodydamas, kad toji kalba tinka išreikšti sudėtingiausiems minties, vaizdo ir jausmo niuansams.

"Anykščių šilelis" savo metu buvo parašytas rytiečių aukštaičių tarme. Dėl to dabar, kada jis spausdinamas pagal šių dienų mūsų literatūrinės kalbos įpročius, vietomis vis dėlto jaučiame tartum tam tikrų nesklaidumų, ypačiai rimuose (pav., tarmiškas rimas "susopo — topo," perverstas į literatūrinę kalbą, virsta netiksliu rimu "susopo — tapo" ir t.t.). Krinta mums į akis taip pat kai kurie A. Baranausko vartojami barbarizmai, šiandien iš mūsų literatūrinės kalbos jau išnykę.

Tačiau savo metu lietuvių poezijoje "Anykščių šilelis" iškyla kaip aukšta, spindinti viršūnė, stebinanti savo originaliu, gaivinančiu grožiu, tam tikrais atžvilgiais mūsų literatūros istorijoje lieka nepralenkta poetinis Lietuvos gamtos vaizdas, be galo giliai sukaupęs savyje daug tauriausių liaudies jausmų, įkūnijęs gilią mūsų liaudies meilę gamtai ir gimtajai žemei, kupinas liaudies kūrybos elementų, poeto perdirbtų ir išreikštų pilnu poetiniu alsavimu. Teisingai sako N. Tichonovas, kad "iš 'Anykščių šilelio' dvelkia nepaprastai gaivinanti šviežia srovė, ir nepaisant tos liūdno gaidos, kuria baigiama poema, — kiek vis dėlto joje yra gyvybingo optimizmo!" "Anykščių šilelis" ištisose mūsų jaunuomenės kartoje auklėja taurią meilę savo kraštui, gimtajai kalbai, Lietuvos gamtai — šios auklėjamosios reikšmės ir sugestijonuojančios poetinės galios jis neprarado ir šiandien, tarybinėje visuomenėje. "Anykščių šilelis" lieka mums ir

svarbiu savo meto istorinių sąlygų — kapitalistinių santykių veržimosi dar į baudžiavinės Lietuvos gyvenimą — dokumentu. Nemirtinasis A. Baranausko kūrinys mūsų tarybiniam poetams tebelieka pavyzdžiu, kaip reikia kovoti dėl aukšto literatūrinio meistriškumo, dėl pilnakraujo poetinio vaizdo, dėl poetinių priemonių, kaip svarbu, pastebėjus ne tik bendruosius daiktų ir reiškinių konturus, bet ir smulkiausias detales, mokamai išdėstyti visa tai bendrajame kūrinio plote, kūrinį nuspalvinant stipria veiksminga emocija.

A. Baranausko gyvenimas ir kūryba rodo, kad tik tol tikras poetas išlaiko savo įkvėpimo galią, kol jis stovi arti liaudies, kol jis žiūri į pasaulį jos akimis, kol jo jausmai ir troškimai sutampa su liaudies jausmais ir troškimais. A. Baranausko tragediją sudaro tai, kad didelio talento poetas, "Anykščių šilelyje" sužibėjęs aukšto įkvėpimo šviesa, juo toliau, juo labiau tolo nuo savo liaudies, vis mažiau besuprato istorinį jos kelią, kol galų gale visiškai išgaišino ne tik savo poetinį talentą, bet atskilo nuo jos, virsdamas reakcijos, tamsumo, atžagareiviškumo adoratorium ir skelbėju.

Redakcijos Pastabas "Anykščių šilelis" iš-tisai tilps sekančiame šviesos numeryje.

MENAS, GYVENIMAS IR MŪSŲ ATEITIS

(Tąsa nuo 57-to pusl.)

arsenaluose, tautų gyvenimo keliai irgi šiandien yra pavojingi.

Kaip jau buvo minėta, gamta kuria grožį ir harmoniją. Karas tai yra nenormalios padėties ženklas. Tai yra žmonijos liga, kuri niekadros nieko gero neatneša, nebent jei tik nurodo, kad žmonijos tautų gyvenimo būdas yra klaidingas ir reikia jį taisyti. Pats gi karas, kaip liga, niekadros nieko neišsprendė ir negali išspręsti.

Tiktai taika gali išvesti žmoniją į gražesnę ir laimesnę gyvenimą.

KALBOS DĖSTYMO GERINIMAS LIETUVOJE

Tarybų Lietuvos spauda labai susirūpinusi ir kritiškai diskusuoja lietuvių kalbos dėstymo problemas respublikos mokyklose. Negalima pasitenkinti tuo, kas jau buvo pasiekta arba nuveikta buržuazijos viešpatavimo laikais Lietuvoje gimtosios kalbos reikalais. Neigi leistina tik pasidžiaugti laimėjimais tarybiniais Lietuvos gyvenimo laikais ir toliau nieko nebesiekti. Tiesa, labai daug kas jau padaryta, labai daug kas jau pasiekta, bet dar be galo daug kas laukia, tiesiog prašosi pagerinimo, patobulinimo. Kalbos mokslas yra svarbus mokslas. Lietuvių tauta turi vis aukščiau ir aukščiau kalbos mokslą kelti.

Kas svarbiausia, žinoma, kad tam kalbos mokslo kėlimui ir plėtimui dabar Lietuvoje yra puikiausios sąlygos. Jeigu tačiau dar nėra pasiekta to, kas galima buvo pasiekti ir reikėjo pasiekti, tai kalta mokyklų vadovybė pirmoje vietoje, o antroje — tie mokytojai ir profesoriai, kuriems gimtosios kalbos dėstymas yra patikėtas. Už nepaisymą arba nesugebėjimą pilnutinai pasinaudoti tomis puikiausiomis sąlygomis Lietuvos spauda nepasigaili aštrios, bet konstruktyviškos kritikos.

Tokios rimtos kritikos pavyzdžiu gali būti Vilniaus Tiesa. Savo vedamuoju straipsniu (editorialu) "Gerinti gimtosios kalbos dėstymą" (sausio 19 d.) Tiesa iškelia trūkumus ir reikalauja greito ir pilno padėties pataisymo visoje Lietuvos mokyklų sistemoje gimtosios kalbos dėstymo požiūriu. Vilniškis dienraštis, tarp kitko, rašo:

"Pagerėjusį gimtosios kalbos dėstymą vaizdžiai charakterizuoja praėjusių mokslo metų egzaminų rezultatai. Eilėje respublikos mokyklų — Mažeikių, šiaulių Juliaus Janonio vardo, Vilniaus Salomėjos Nėries vardo, Biržų ir kitose vidurinėse mokyklose pakilo žinios iš gimtosios kalbos. Šių mokslo metų pirmojo pusmečio rezultatai taip pat rodo, kad žinios iš gimtosios kalbos eilėje mokyklų pagerėjo, moksleiviai geriau išdėsto savo mintis, žymiai mažiau daro klaidų rašomuosiuose darbuose.

Tačiau dar yra nemaža mokyklų, kuriose

gimtosios kalbos dėstymas yra žemame lygyje. Akmenės, Kalvarijos, Veisėjų, Šalčininkų, Lazdijų, Pagėgių ir kai kurių kitų rajonų pradinių mokyklų gimtosios kalbos egzaminai praėjusiais metais parodė mokinių silpną žinių įsisavinimą. Šiandien "Tiesoje" išspausdintas straipsnis apie gimtosios kalbos dėstymą Dusetų vidurinėje mokykloje yra būdingas ir eilei kitų vidurinių mokyklų, kuriose gimtosios kalbos dėstymas yra neleistinai žemame lygyje. Moksleiviai ne tik nesugeba teisingai reikšti savo mintis raštu, bet ir daro neleistinai daug rašybos klaidų, Betygalos vidurinės mokyklos praėjusių mokslo metų išleidžiamosios klasės mokiniai diktante darė po 10—17 gramatinių klaidų! Ar tokie pavyzdžiai nerodo kai kurių mokytojų bei mokyklų vadovų apsilaidumo, neįvertinimo gimtosios kalbos reikšmės?!

Nepakankamame lygyje gimtosios kalbos dėstymas yra ir kai kuriose mokytojų seminarijos, instituteuose. Prieš kurį laiką patikrinimas Klaipėdos mokytojų institute parodė, kad lietuvių kalbos dėstyme yra daug rimtų trūkumų, kurie, ypač dėl silpno dėstytojų pasiruošimo, neleidžia moksleiviams giliai įsisavinti gimtąją kalbą, kalbos mokslo klausimus.

Per stojamuosius egzaminus Vilniaus Valstybiniame universitete praėjusiais metais Utenos I, Varėnos, Ukmergės ir kitų vidurinių mokyklų kai kurie abiturientai rašomuosiuose darbuose neryškiai, nevaizdingai dėstė savo mintis, darė daug rašybos klaidų. 1951-52 m. m. Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto stojamųjų lietuvių kalbos egzaminų duomenys taip pat parodė eilės vidurinių mokyklų abiturientų silpną gimtosios kalbos žinojimą. Jei Vilniaus I ir II, kai kurių rajonų viduriniųjų mokyklų mokinių rašiniuose buvo jaučiamas gana tvirtas literatūrinis apsiskaitymas, rašinių kalbos sklandumas, tai to negalima pasakyti apie kai kurias kitas mokyklas, pav., Panevėžio, Žaslių ir kitas vidurines mokyklas.

Pašalinti šiuos trūkumus artimiausiu laiku — ypatingai svarbus liaudies švietimo organų uždavinys. Reikia pasakyti, kad kai kurių ra-

jonų ir sričių liaudies švietimo skyriai nekreipia dėmesio į gimtosios kalbos dėstymą. Taip galima charakterizuoti, pavyzdžiui, šiaulių srities liaudies švietimo skyrių, užmiršusį esamus trūkumus dėstant gimtąją kalbą srities mokyklose.

Švietimo ministerija, žinodama esamus trūkumus gimtosios kalbos dėstyme, parodo didelį nerūpestingumą šiuo klausimu. Ministerija neapibendrina geriausių lietuvių kalbos dėstytojų patyrimo, nesuteikia reikiamos paramos liaudies švietimo organams, mokyklų direktoriams ir mokytojams siekiant pagerinti lietuvių kalbos dėstymą, pašalinti esamus trūkumus. Kasmet ministerija prileidžia trūkumus organizuojant egzaminus, nedaro reikiamų išvadų iš kritikos. Lietuvių kalbos vadovėliai, Švietimo ministerijos peržiūrėti ir tvirtinami, iki šol dar vis išleidžiami su dideliais trūkumais.

Netenka ir aiškinti, kad silpnas kalbos žinojimas, silpnas jos įsisavinimas, nepakankamas mokėjimas išdėstyti savo mintis — daro didelę žalą jaunuolio išsivystymui. Štai kodėl mokytojai, visi liaudies švietimo darbuotojai turi kreipti rimtą dėmesį į kalbos dėstymą.

Kapitalistinėje visuomenėje darbo žmonių išnaudotojai stengiasi laikyti liaudį tamsią, kad ją lengviau būtų galima pavergti. Tai ryškiai rodo ir netolima Lietuvos praeitis, buržuazijai valdant. Nepaisant visų plepalų apie "tautinę kultūrą," mokyklų tinklas Lietuvoje nedidėjo, buvo siekiama sumažinti mokytojų skaičių. Buržuazija stengėsi paversti mokyklas reakcijos, tamsybės židiniais, mokyklose buvo nuodijama jaunosios kartos sąmonė.

Milžiniški tarybinės liaudies pasiekimai liaudies švietimo srityje skatina žengti į naujus laimėjimus, vystant kultūrą, tautinę savo forma, socialistinę savo turiniu. Gerinant visą mokymo-auklėjimo darbą respublikos mokyklose, didelį vaidmenį auklėjant jaunąją kartą turi suvaidinti gimtosios kalbos dėstymas."

Oi, saulute.

Oi, saulute, greičiau kilki,
Ir pakilki kuo aukščiau!
Išsklaidyki tamsius rūkus,
Išsklaidyki juo greičiau.

Tegu plinta skaidri šviesa
Tavo aukso spinduliais,
Lai nušvinta bakūžėlė,
Vargšui gaubta vien vargais.

Teprašvinta skaistus rytas
Dangaus skliautais mėlynais
Ir išnyksta baimės tvaikas
Su juodaisiais debesiais.

Lai negrįžta naktis juoda,
Gana slėgus taip ilgai;
Tegu džiaugsmo aidais skamba
Laukai platūs ir miškai.

Tegu vargšui viltys kyla
Lig padangės mėlynos,
Kad saulutė nušvies kelią
Link skaistesnės rytdienos.

Kad draugužiai susitelkę —
Darbo broliai, — taip visi,
Užtrauks dainą sutartinę: —
Tai dainelė bus žvaini!

Kad bedaliui išauš rytas,
Nespaus vargai taip kieti
Ir ūkanos negaubs tamsios,
Vien saulutė švies skaisti.

Tad, saulute, greičiau kilki;
Kilki, kilki kuo aukščiau,
Tegu žydi džiaugsmo gėlės
Ir vargdieniui juo skaisčiau!

I. VIENUŽIS